

Jacek Kucharczyk, Agnieszka Łada-Konefał

Polacy i Niemcy - jak dalecy, jak bliscy

Barometr Polska - Niemcy 2022

JACEK KUCHARCZYK, AGNIESZKA ŁADA-KONEFAŁ

POLACY I NIEMCY – JAK DALECY, JAK BLISCY

BAROMETR
POLSKA – NIEMCY 2022

INSTYTUT SPRAW PUBLICZNYCH

Program Polityki Europejskiej i Migracyjnej

Niniejsza publikacja powstała w ramach projektu „Barometr Polska – Niemcy 2022”, realizowanego wspólnie przez Instytut Spraw Publicznych, Deutsches Polen-Institut (Niemiecki Instytut Spraw Polskich), Fundację Konrada Adenauera w Polsce i Fundację Współpracy Polsko-Niemieckiej.

Dane przywoływane w niniejszej publikacji pochodzą z wcześniejszych edycji badań, realizowanych jako współpraca następujących partnerów:

2020 i 2021: Instytut Spraw Publicznych, Deutsches Polen-Institut, Fundacja Konrada Adenauera, Fundacja Współpracy Polsko-Niemieckiej

2019: Instytut Spraw Publicznych, Fundacja Konrada Adenauera, Fundacja Współpracy Polsko-Niemieckiej

2018: Instytut Spraw Publicznych, Fundacja Konrada Adenauera, Körber-Stiftung

2013 i 2016: Instytut Spraw Publicznych, Fundacja Konrada Adenauera, Fundacja Bertelsmanna

2000–2012, 2015, 2017: Instytut Spraw Publicznych, Fundacja Konrada Adenauera

Konsultacje statystyczne: dr Dariusz Przybysz

Redakcja językowa: Marcin Grabski (mesem.pl)

Grafiki: Ewa Brejnakowska-Jończyk

ISBN: 978-83-7689-413-3

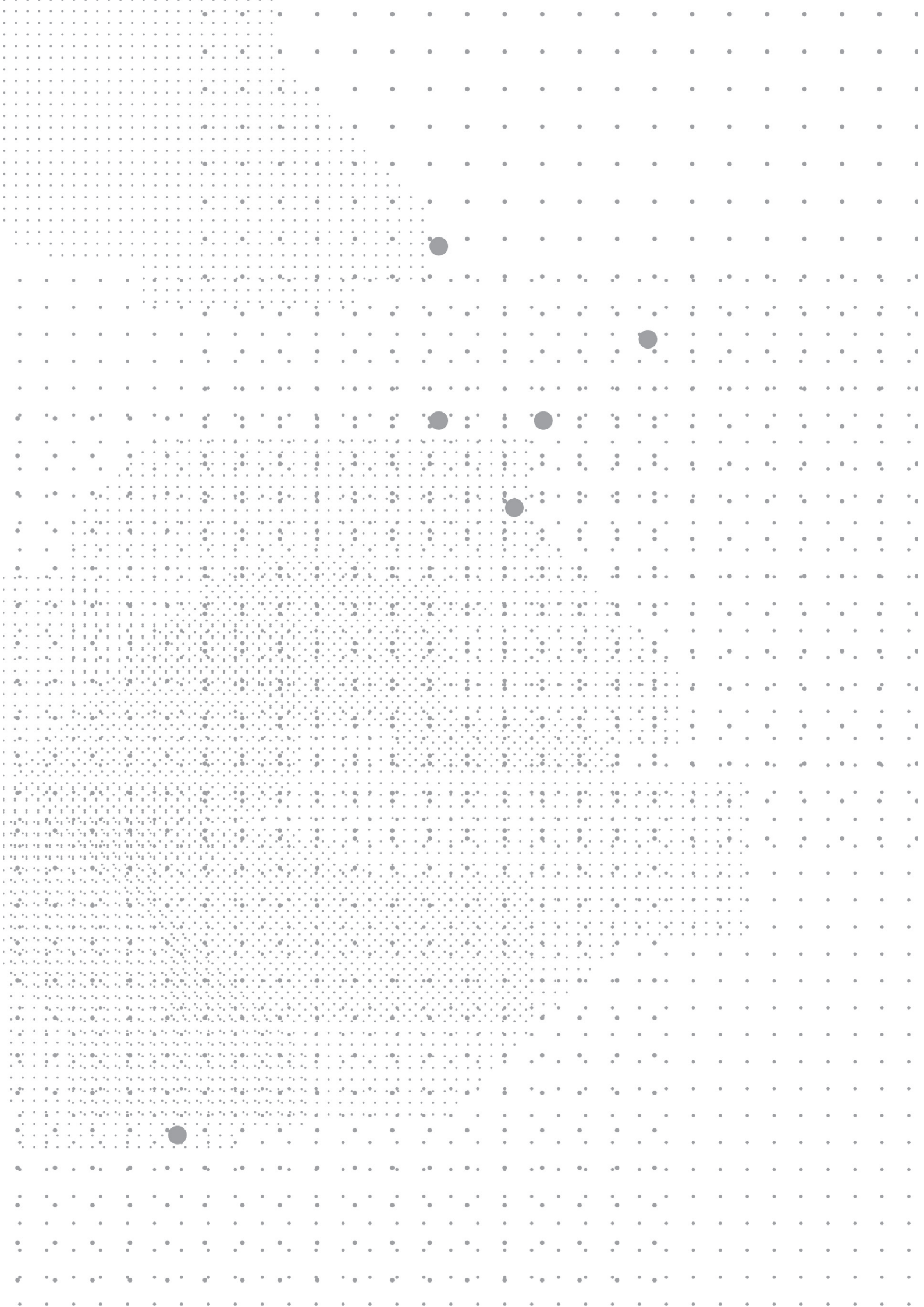
© Copyright by Instytut Spraw Publicznych, Deutsches Polen-Institut,
Warszawa–Darmstadt 2022

Fundacja Instytut Spraw Publicznych
ul. Szpitalna 5/22, 00-031 Warszawa
tel. (48) 22 556 42 60; isp@isp.org.pl; www.isp.org.pl

Deutsches Polen-Institut
Residenzschloss / Marktplatz 15
64283 Darmstadt
tel. (49) 6151 4202 0, info@dpi-da.de, www.deutsches-polen-institut.de

Główne wnioski	5
Wstęp	7
Źródła wiedzy o otaczającym świecie i kraju sąsiada	10
Ocena kraju sąsiada	20
Stosunek do sąsiedniego społeczeństwa	27
Poziom akceptacji społecznej Polaków i Niemców	32
Opinie o wzajemnych relacjach	37
Ocena polityki europejskiej drugiego kraju	41
Oczekiwane obszary współpracy polsko-niemieckiej	47
Wnioski końcowe	51
Nota metodologiczna	55
Noty o autorach	57

- ▶ Większość Polaków (75%) i Niemców (82%) jest zainteresowana polityką europejską i międzynarodową. Duże zainteresowanie wskazuje dwukrotnie więcej Niemców (50%) niż Polaków (25%).
- ▶ Do najczęściej regularnie wybieranych przez Polaków źródeł informacji społeczno-politycznych należą: telewizja prywatna (72%), Facebook (69%), portale internetowe (68%) oraz prywatne stacje radiowe (65%). Niemcy regularnie czerpią wiedzę społeczno-polityczną ze stacji telewizyjnych – publicznych (69%) i prywatnych (66%), z publicznego radia (59%) oraz portali internetowych (56%).
- ▶ Najczęściej Polacy (54%) i Niemcy (69%) odwiedzają sąsiedni kraj w ramach wyjazdu turystycznego.
- ▶ Szkoła jest w Polsce najczęściej wskazywanym źródłem wiedzy o Niemczech (46%). Istotne są ponadto telewizja (42%), ale także rozmowy z rodziną (41%) i wypowiedzi polityków (40%). Niemcy rzadziej wskazują na poszczególne źródła informacji o Polsce niż Polacy o Niemczech. Wśród źródeł wiedzy o Polsce niemieckich badanych dominują programy telewizyjne (37%). Szkoła zajmuje drugie miejsce (28%) i wskazywana jest równie często (28%), co rozmowy z członkami rodziny (26%) oraz prasa (25%).
- ▶ Podobnie jak w poprzednich latach, w 2022 roku opinie Polaków na temat Niemiec są zdecydowanie bardziej pozytywne od opinii Niemców na temat Polski. Polacy w większości pozytywnie oceniają zarówno stan niemieckiej gospodarki, jak i jakość demokracji oraz przestrzegania praw obywatelskich w Niemczech. Mniej wyraźna jest ocena skuteczności przeciwdziałania korupcji, choć i w tym wymiarze więcej jest ocen pozytywnych niż negatywnych.
- ▶ Polacy, którzy oglądają publiczną telewizję i słuchają publicznego radia, mają gorszy wizerunek Niemiec od osób niekorzystających z tych źródeł informacji. Także zwolennicy partii rządzących oceniają Niemcy gorzej niż zwolennicy opozycji.
- ▶ Niemcy stosunkowo najlepiej oceniają stan polskiej gospodarki i atrakcyjność inwestycyjną polski, a gorzej – stan demokracji, rządów prawa, praw mniejszości czy skuteczność walki z korupcją. W tych dwóch ostatnich kwestiach jest wyraźnie więcej ocen negatywnych niż pozytywnych. W każdym z badanych wymiarów najliczniejsze grupy respondentów udzielały odpowiedzi neutralnej albo w ogóle nie potrafiły odpowiedzieć na zadane pytanie.

- ▶ Połowa Polaków odczuwa sympatię do Niemców, a prawie połowa Niemców (43%) – sympatię do Polaków. Średnia sympatia wzajemna Polaków i Niemców jest na tym samym poziomie. Polacy są ogólnie lepiej nastawieni do wszystkich narodów objętych badaniem niż Niemcy. Jest to tendencja zauważalna od lat.
- ▶ Poziom wzajemnej akceptacji Polaków i Niemców w różnych rolach społecznych: zięć/synowa, szef firmy, bezpośredni przełożony, kolega z pracy, podwładny, mieszkaniec, sąsiad, radny, przyjaciel, nauczyciel/wykładowca jest wysoki (od 71% do 87%), po niemieckiej stronie nieznacznie wyższy niż po polskiej.
- ▶ Największa grupa Polaków (48%) i Niemców (62%) pozytywnie ocenia obecny stan relacji między Polską a Niemcami. Po raz pierwszy od rozpoczęcia badań z serii „Barometr Polska – Niemcy” odsetek polskich ocen pozytywnych nie przekracza połowy badanych, a odsetek opinii negatywnych jest stosunkowo wysoki i wynosi ponad jedną trzecią badanych Polaków (35%).
- ▶ Największe grupy Polaków (40%) i Niemców (45%) nie przewidują zmian w relacjach polsko-niemieckich w związku ze zmianą rządu federalnego, która nastąpiła pod koniec 2021 roku.
- ▶ Od 2015 roku pogarszają się polskie oceny niemieckiej polityki w Europie. Obecnie 43% badanych ocenia tę politykę pozytywnie, podczas gdy 26% uważa, że Niemcy przyczyniają się do napięć i konfliktów w Europie. Ocena niemieckiej polityki jest silnie powiązana z orientacjami politycznymi Polaków. Największa grupa zwolenników obecnej władzy negatywnie ocenia politykę Niemiec, a ogromna większość wyborców opozycji uznaje rolę Niemiec za pozytywną. Gorsze oceny wystawiają niemieckiej polityce także konsumenci publicznych rozgłośni radiowych i telewizji.
- ▶ Niemieccy respondenci nie mają wyraźnego stanowiska na temat polskiej polityki w Europie. Największa grupa (31%) badanych ma negatywną opinię na ten temat, a 28% respondentów uważa, że Polska przyczynia się do lepszej współpracy w Europie. Najbardziej krytycznie oceniają polską politykę zwolennicy Zielonych, a najmniej – wyborcy Alternatywy dla Niemiec.
- ▶ Polacy i Niemcy wskazują różne priorytety współpracy obu krajów. Polacy szczególnie silnie podkreślają potrzebę współpracy w dziedzinie bezpieczeństwa energetycznego Europy, a także wzmocnienia wschodniej flanki NATO oraz przeciwdziałanie dezinformacji ze strony państw autorytarnych, na przykład Rosji. Niemcy częściej niż Polacy wskazują potrzebę wspólnych działań dotyczących wyrównywania nierówności w Europie czy europejskiej polityki migracyjnej.

„Barometr Polska – Niemcy” od ponad dwudziestu lat mierzy „atmosferę” relacji polsko-niemieckich, odpowiadając na pytania o to, jak Polacy i Niemcy postrzegają siebie nawzajem i jak oceniają stan dwustronnych stosunków oraz działania drugiego kraju w różnych sferach polityki. Obserwując obecny stan współpracy polsko-niemieckiej, wyraźnie można zauważyć, że staje ona między innymi przed dwoma wyzwaniem. Z jednej strony jest to negatywne wykorzystywanie historycznego balastu, wpływającego na obraz Niemiec wśród Polaków, z drugiej zaś – niewystarczająca wiedza Niemców o Polsce, która z kolei przekłada się na ambiwalentny lub negatywny wizerunek tego kraju.

Postanowiliśmy więc w tegorocznej edycji „Barometru Polska – Niemcy” ponownie skupić się na podstawowych pytaniach, pomagających określić, jak bliscy jesteśmy – Polacy i Niemcy – sobie nawzajem i co sądzą o kraju sąsiada. Zadaliśmy pytania o wzajemną sympatię, akceptację w różnych rolach społecznych czy o ocenę, jak funkcjonuje drugie państwo w podstawowych sferach polityki. Aby lepiej zrozumieć, co konkretnie ma wpływ na te opinie, dodaliśmy pytania o źródła wiedzy – tej szeroko pojętej społeczno-politycznej, jak i tej konkretnie dotyczącej Niemiec i Polski – oraz o stopień zainteresowania polityką europejską i międzynarodową.

Badania prowadziliśmy, jak co roku, pod koniec zimy i zakończyliśmy je 22 lutego 2022 roku, a więc dwa dni przed napaścią Rosji na Ukrainę, która zmieniła sytuację międzynarodową i dynamikę relacji polsko-niemieckich. Wojna w Ukrainie może mieć wpływ na zainteresowanie polityką, konsumpcję mediów czy wzajemne postrzeganie. Zwłaszcza kontakty polsko-niemieckie wywołane wojną – zarówno spotkania na najwyższym szczeblu, jak i oddolna współpraca licznych organizacji i partnerstw samorządowych na rzecz pomocy uchodźcom – wpływa na opinie o stanie wzajemnych relacji. Do licznych doświadczeń dochodzi także rozczarowanie Polaków stosunkowo małym, w polskim mniemaniu, zaangażowaniem Niemiec w dostawy broni do Ukrainy. Komentarze na ten temat nieraz kreują negatywny obraz Niemiec w Polsce. Z kolei polska postawa wobec konfliktu i rzesz uchodźców poprawia obraz Polski w Niemczech. Trudno obecnie ocenić średnio- i długookresowy wpływ tej sytuacji na wzajemne postrzeganie. Analiza wyników ostatnich dwóch dekad pozwala stwierdzić, że nie należy go przeceniać, ponieważ na wizerunek oddziałuje zawsze wiele czynników. Stąd opisane w poniższej publikacji wyniki – choć oczywiście należy odczytywać je z pewną ostrożnością – oddają istotne tendencje, zwłaszcza że pokazane są na tle odpowiedzi z poprzednich lat i skupiają się na wzajemnych zależnościach, na przykład wizerunku kraju i źródeł wiedzy. Z pewnością ciekawe będzie zestawienie tegorocznych danych z przyszłorocznymi.

Sam temat wojny w Ukrainie i jego wpływ na opinie Polaków i Niemców opisaliśmy osobno w krótkim raporcie specjalnym z 2022 roku (por. Jacek Kucharczyk, Agnieszka Łada-Konefał, *Jednym głosem. Polacy i Niemcy o rosyjskiej agresji na Ukrainę*, *Barometr Polska – Niemcy* 2022), a prowadzone w tym samym czasie badanie młodych dorosłych po obu stronach granicy zaprezentowaliśmy w odrębnej publikacji (por. *Młodzi dorośli z Polski i z Niemiec o źródłach wiedzy i obrazie kraju sąsiada*, *Barometr Polska – Niemcy* 2022. Edycja: Młodzi).

Badania opisane w niniejszej publikacji zostały przeprowadzone w ramach cyklu „Barometr Polska – Niemcy” na zlecenie Instytutu Spraw Publicznych, Deutsches Polen-Institut, Fundacji Konrada Adenauera i Fundacji Współpracy Polsko-Niemieckiej metodą CAWI (za pomocą panelu internetowego) na reprezentatywnej grupie tysiąca mieszkańców Polski i tysiąca mieszkańców Niemiec w wieku od osiemnastu do siedemdziesięciu pięciu lat przez Kantar Public w dniach od 14 do 22 lutego 2022 roku, a zatem bezpośrednio przed rosyjskim atakiem na Ukrainę. Obie ogólnokrajowe próby ankietowanych są reprezentatywne ze względu na płeć, wiek oraz miejsce zamieszkania.

Do 2020 roku stosowaliśmy w badaniach metodę spersonalizowanych ankiet wspomaganych komputerowo, czyli prowadzonych przez ankierów w domach respondentów. W dobie pandemii metoda ta nie była ze względów epidemicznych i organizacyjnych wskazana. Musieliśmy zdecydować się na zmianę tej metody i edycję „Barometru Polska – Niemcy” z 2021 roku przeprowadziliśmy metodą CAWI, to znaczy za pomocą panelu internetowego. W 2022 roku kontynuowaliśmy badania już tą metodą¹. Porównując wyniki obecne z uzyskanymi do 2020 roku łącznie, należy mieć to na uwadze.

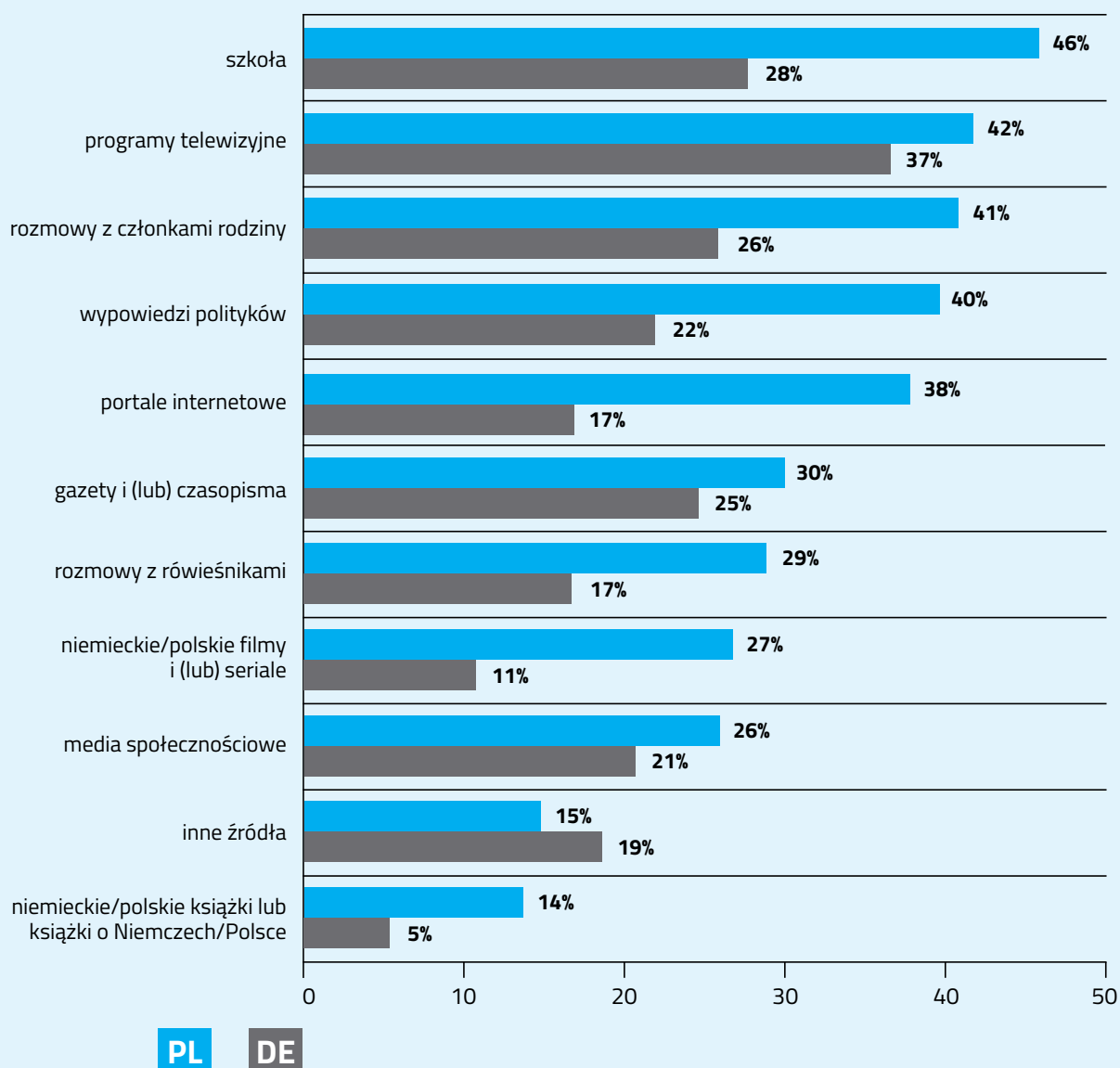
Tradycyjnie analizując wyniki, sprawdziliśmy, czy na odpowiedzi wpływ ma wiek badanych, region ich zamieszkania (zwłaszcza na terenach krajów związkowych i województw sąsiadujących z drugim państwem) oraz preferencje partyjne. Dostarczone dane statystyczne pozwalają także sprawdzić, czy różnią się oceny kobiet i mężczyzn. Analiza odpowiedzi wykazała, że podział na płeć nie różnicuje opinii respondentów – podobne tendencje są zauważalne w kolejnych falach badań „Barometru Polska – Niemcy”. Pytając o sąsiednie społeczeństwo, mieliśmy na myśli obie płcie. Jednocześnie w całym tekście, w celu ułatwienia lektury, na określenie opinii zarówno kobiet, jak i mężczyzn używaliśmy zazwyczaj określeń „Polacy”, „Niemcy”, „społeczeństwa”, „badani” czy „respondenci”, zdając sobie sprawę, że jest to pewne, naszym zdaniem: niezbędne, uproszczenie.

Wszystkich zainteresowanych porównaniami zmian wyników w czasie zapraszamy jednocześnie do zapoznania się ze stroną internetową stworzoną na potrzeby projektu: www.barometr-polska-niemcy.pl i www.deutsch-polnischen-barometer.de. Można samodzielnie zestawiać tam różne dane, tworzyć wykresy i analizować zmiany.

¹ Więcej informacji w *Nocie metodologicznej* na końcu niniejszego opracowania.

Z jakich źródeł pochodzi Pana (Pani) wiedza o Niemczech/Polsce, niemieckiej/polskiej historii i kulturze? Odpowiedzi Polaków i Niemców w 2022 roku.
Respondenci mogli zaznaczyć dowolną liczbę odpowiedzi

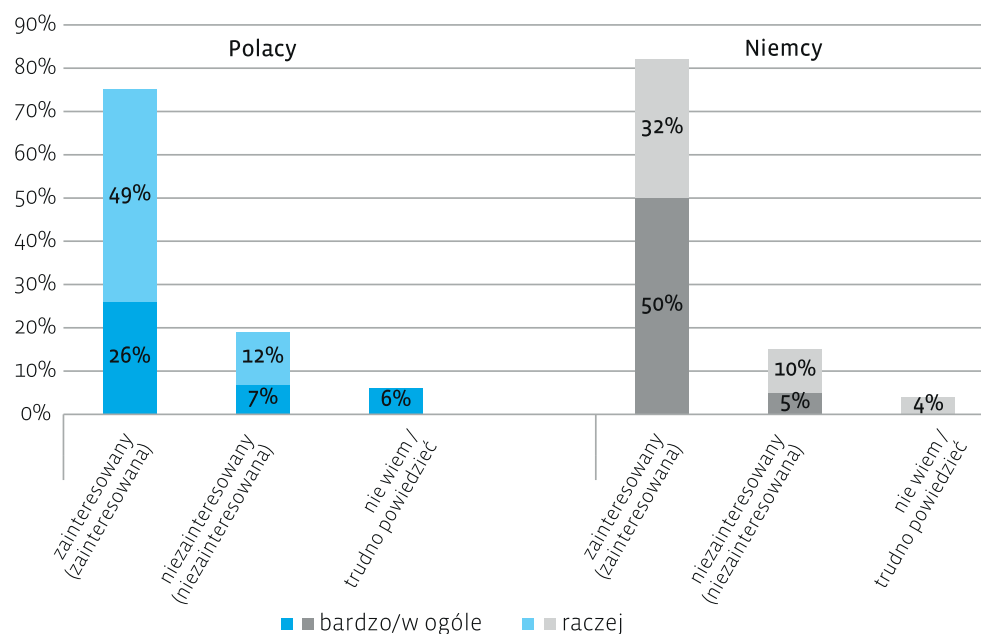
W świecie, w którym każdy ma dostęp do wielu kanałów informacyjnych, trudno często stwierdzić, skąd pochodzą wyrażane poglądy i przyjęta postawa polityczna. Dlatego aby lepiej zrozumieć, co kształtuje wzajemny wizerunek Polaków i Niemców, zapytaliśmy o źródła wiedzy – tej ogólnej, społeczno-politycznej, jak i o drugim kraju, zaczynając ten blok pytań od kwestii ogólnego zainteresowania polityką europejską i międzynarodową.

Zainteresowanie polityką europejską i międzynarodową

Zdecydowana większość badanych Polaków i Niemców wyraża zainteresowanie polityką europejską i międzynarodową. Po niemieckiej stronie odsetek ten jest wyższy (82% do 75%). Połowa niemieckich respondentów stwierdza jednocześnie, że zainteresowanie to jest duże, kiedy po polskiej stronie odpowiedź „bardzo zainteresowany (bardzo zainteresowana)” wybiera jedynie jedna czwarta z nich. Częściej niż pozostałe grupy wiekowe badanych zainteresowanie polityką europejską i międzynarodową wykazują najstarsi Polacy (83%) i Niemcy (89%).

Większość Polaków (75%) i Niemców (82%) jest zainteresowana polityką europejską i międzynarodową. Duże zainteresowanie wskazuje dwa razy więcej Niemców (50%) niż Polaków (25%)

Wykres 1. Jak ocenia Pan (Pani) swoje zainteresowanie polityką europejską i międzynarodową?
Odpowiedzi Polaków i Niemców w 2022 roku

Źródło: Barometr Polska – Niemcy, 2022 rok.

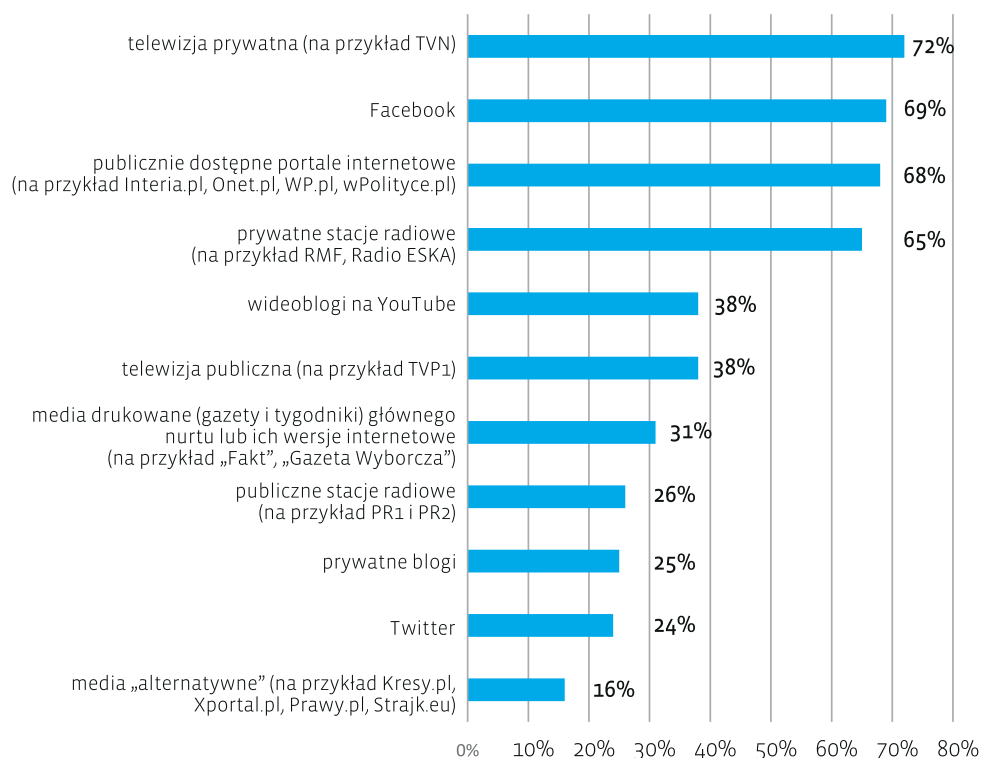
Źródła informacji o społeczeństwie i polityce

W celu wyjaśnienia, skąd się bierze dany obraz kraju sąsiada i jego społeczeństwa, co kilka lat w ramach badania z cyklu „Barometr Polska – Niemcy” pytamy o źródła wiedzy na temat sąsiedniego kraju i jego mieszkańców. W tym roku pogłęбилиśmy analizy, dodając pytanie o szeroko pojęte tematy społeczno-polityczne. Pozwala to stwierdzić na dość wysokim poziomie szczegółowości, co w największym stopniu wpływa na opinie badanych.

Do najczęściej regularnie wybieranych przez Polaków źródeł informacji społeczno-politycznych należą: telewizja prywatna (72%), Facebook (69%), portale internetowe (68%) oraz prywatne stacje radiowe (65%)

Na czele źródeł informacji o społeczeństwie i polityce, z których regularnie korzystają Polacy, znajdują się różne kanały. Najwięcej badanych wskazuje telewizję prywatną (72%). Równie wysoko plasują się Facebook (69%), portale internetowe (68%) oraz prywatne stacje radiowe (65%). Dwukrotnie rzadziej przywoływane są YouTube i telewizja publiczna (po 38%). Gazety i czasopisma wraz z ich wydaniem internetowymi (31%), jak i publiczne radio (26%), należą do źródeł informacji wskazywanych przez mniej niż jedną trzecią polskich ankietowanych.

Wykres 2. Jak często korzysta Pan (Pani) z następujących źródeł informacji o społeczeństwie i polityce? Odpowiedzi Polaków „bardzo regularnie” oraz „raczej regularnie” w 2022 roku

Źródło: Barometr Polska – Niemcy, 2022 rok.

Wiek jedynie w niektórych wypadkach różnicuje wskazania związane z regularnym korzystaniem z danego źródła informacji społeczno-politycznych. Osoby od dwudziestego dziewiątego do trzydziestego dziewiątego roku życia częściej niż osoby starsze korzystają z mediów alternatywnych (23% i 22%), Facebooka (78%), Twittera (36% i 31%), YouTube (55% i 50%) i prywatnych blogów (38% i 35%). Wskazania badanych Polaków są jednak w bardzo dużym stopniu zależne od preferencji politycznych. Wyborcy Prawa i Sprawiedliwości (PiS) zdecydowanie częściej niż zwolennicy innych partii wskazują publiczne radio (51%) i telewizję publiczną (84%), podczas gdy respondenci popierający Koalicję Obywatelską (KO) jedynie w 12% przywołują telewizję publiczną, wyborcy Lewicy – w 25%, a Ruchu Polska 2050 – w 26%. Z kolei zwolennicy Koalicji Obywatelskiej (87%), Polskiego Stronnictwa Ludowego (83%), Lewicy (84%) i Ruchu Polska 2050 (83%) wybierają częściej niż wyborcy Prawa i Sprawiedliwości (59%) telewizję prywatną. Wyborcy Koalicji Obywatelskiej i Polskiego Stronnictwa Ludowego wyróżniają się na tle innych badanych jako korzystający stosunkowo częściej z portali internetowych (odpowiednio 84% i 85%). Zwolenników Koalicji Obywatelskiej oraz Prawa i Sprawiedliwości różnicuje korzystanie z Twittera – ci ostatni deklarują częściej regularne posługiwanie się tym kanałem informacji (36% do 18%). Korzystanie z Facebooka nie różnicuje elektoratów. Różnice występują jednak w stopniu zainteresowania polityką międzynarodową. Osoby deklarujące zainteresowanie częściej twierdzą, że w celu pozyskania informacji społeczno-politycznych regularnie oglądają telewizję prywatną (79%), słuchają radia publicznego (32%) i prywatnego (72%), śledzą serwisy portali internetowych (78%) i mediów alternatywnych (19%), czytają prasę (38%), znajdują wiadomości na Facebooku (72%), Twitterze (29%), blogach (31%) czy YouTube (44%).

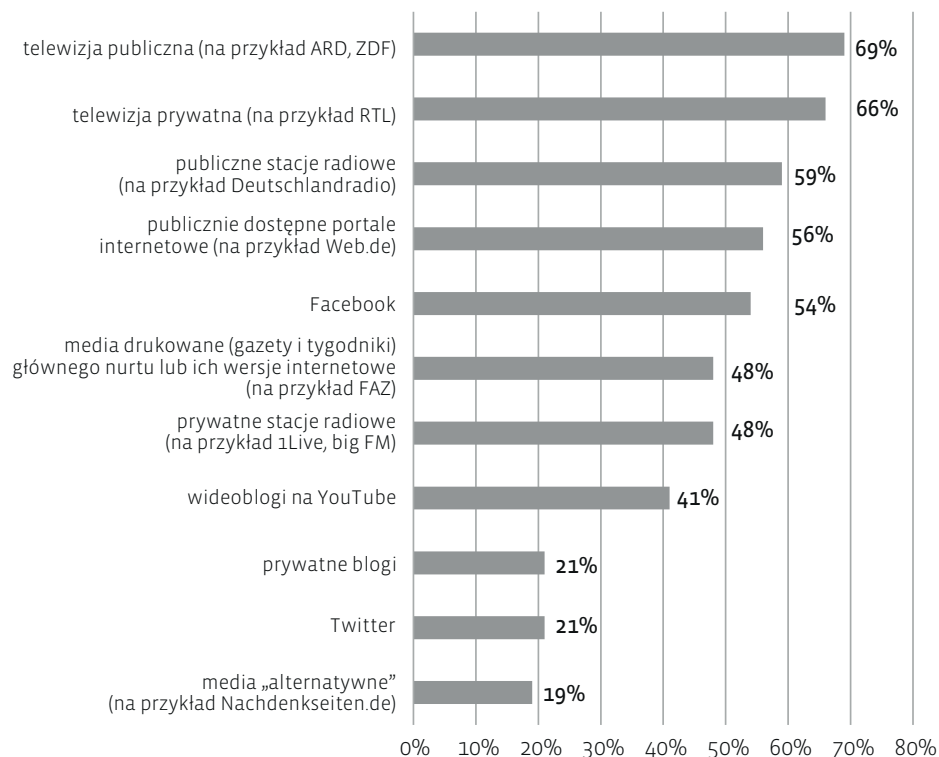
Źródła wiedzy wskazywane przez niemieckich badanych jako regularnie wykorzystywane do czerpania informacji społeczno-politycznych układają się w innej kolejności niż po polskiej stronie. Wśród niemieckich odpowiedzi na pierwszym miejscu są stacje telewizyjne – publiczne (69%) i prywatne (66%), a tuż za nimi publiczne radio (59%) i portale internetowe (56%). Połowa Niemców regularnie pozyskuje wiedzę z prasy (48%). Facebooka wybiera mniej badanych (54%) niż w Polsce. W obu krajach na końcu listy plasują się prywatne blogi, Twitter i alternatywne portale.

W Niemczech na wybór źródeł informacji, z których respondenci korzystają najczęściej, wpływa – w kilku wypadkach, co nie zaskakuje – wiek. Najstarsi badani częściej niż pozostali wskazują na telewizję publiczną (84% z tej grupy), a rzadziej na prywatne stacje radiowe, portale alternatywne i Facebooka. Z kolei najmłodsi badani (od osiemnastu do dwudziestu dziewięciu lat) rzadziej niż pozostali regularnie w celu pozyskania informacji społeczno-politycznych

Niemcy regularnie czerpią wiedzę społeczno-polityczną ze stacji telewizyjnych – publicznych (69%) i prywatnych (66%), z publicznego radia (59%) oraz portali internetowych (56%)

słuchają publicznego radia (44%), a częściej regularnie znajdują je na Twitterze (33%), prywatnych blogach (34%) i YouTube (61%).

Wykres 3. Jak często korzysta Pan (Pani) z następujących źródeł informacji o społeczeństwie i polityce? Odpowiedzi Niemców „bardzo regularnie” oraz „raczej regularnie” w 2022 roku

Źródło: Barometr Polska – Niemcy, 2022 rok.

Na tle wyborców innych partii wyróżniają się osoby popierające Alternatywę dla Niemiec. Częściej przyznają one, że nie oglądają telewizji publicznej (53%), częściej również niż pozostali regularnie korzystają z Facebooka (71%) oraz mediów alternatywnych (35%).

Istnieje związek między zainteresowaniem polityką a śledzeniem informacji o niej w konkretnych źródłach. Osoby uznające się za zainteresowane częściej niż pozostałe wskazują na regularne korzystanie z telewizji publicznej (75% do 41%) i radia publicznego (64% do 37%), portali internetowych (62% do 34%), prasy (53% do 24%), mediów alternatywnych (21% do 13%) czy Twittera (21% do 14%). W wypadku Facebooka czy YouTube takich różnic nie ma.

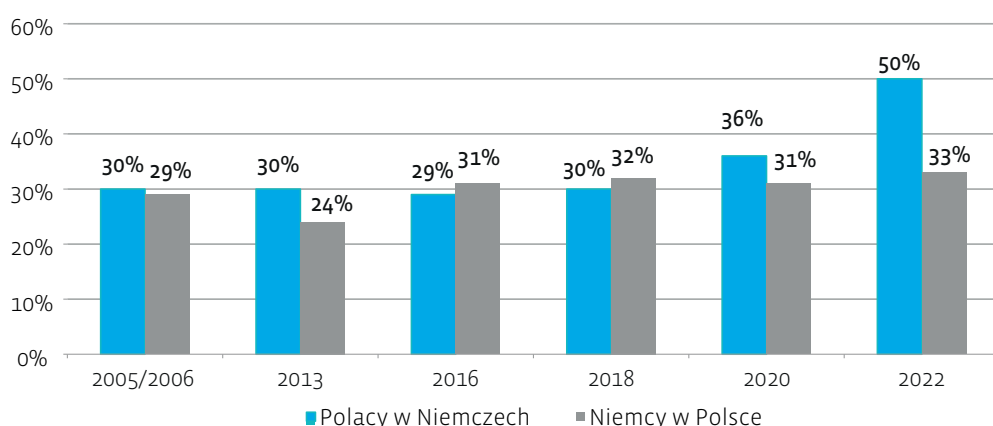
Pobyt w kraju sąsiada

Jak pokazują wieloletnie badania z serii „Barometr Polska – Niemcy”, na wzajemny wizerunek może wpływać fakt odwiedzenia ocenianego kraju. Przynaj-

mniej jednorazowy pobyt w kraju sąsiada po przemianach z lat 1989–1990 deklaruje w 2022 roku połowa Polaków oraz jedna trzecia Niemców. Częściej niż mieszkańcy terenów oddalonych od granicy wskazują na pobyt w kraju sąsiada mieszkańcy województw przygranicznych (73% z nich *versus* 46% mieszkańców pozostałych województw) oraz przygranicznych krajów związkowych² (71% do 26%). W Niemczech wyraźne różnice są widoczne także między mieszkańcami dawnej wschodniej (68% z nich deklaruje pobyt w Polsce) i zachodniej (24%) części tego państwa.

Przynajmniej jednorazowy pobyt w kraju sąsiada deklaruje połowa Polaków oraz jedna trzecia Niemców

Wykres 4. Czy był Pan (była Pani) kiedykolwiek w Niemczech/Polsce po 1989/1990 roku? Odpowiedzi Polaków i Niemców w latach 2005–2022

Źródło: Barometr Polska – Niemcy, 2022 rok.

Także wiek różnicuje odpowiedzi. Najmłodsze pokolenie Niemców (od osiemnastu do dwudziestu dziewięciu lat) stosunkowo najrzadziej wskazuje, że odwiedziło już Polskę (było w niej jedynie 23% badanych z tej grupy). Po polskiej stronie widać także różnice między elektoratami partii politycznych. Zwolennicy Prawa i Sprawiedliwości rzadziej niż wyborcy Koalicji Obywatelskiej, Lewicy czy Ruchu Polska 2050 deklarują pobyt w Niemczech.

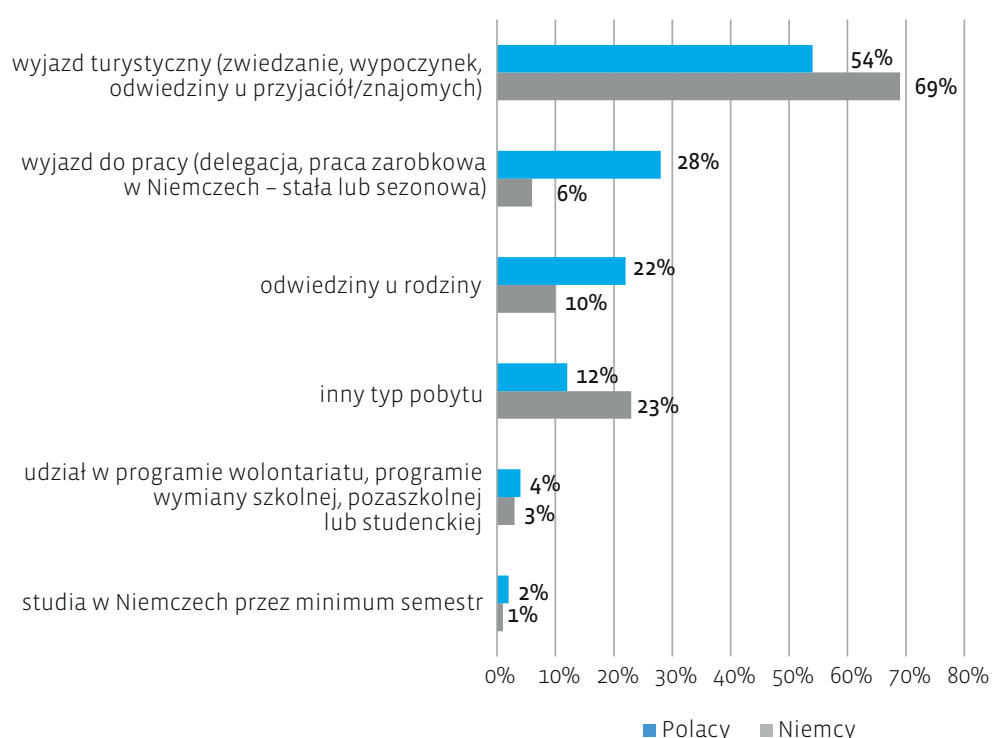
Wyjazdy do sąsiedniego kraju miały najczęściej charakter turystyczny, przy czym Niemcy wskazują ten rodzaj podróży częściej (69%) niż Polacy (54%). Odwrotnie jest w wypadku wyjazdów do pracy – zarówno stałej czy zarobkowej, jak i na delegację. Na ten typ pobytu wskazuje 28% Polaków (zwłaszcza z terenów przygranicznych – 37% wobec 25% zamieszkujących pozostałe województwa) i jedynie 6% Niemców. Z uwagi na wielkość migracji zarobkowej Polaków do Niemiec różnice te nie mogą dziwić. Podobnie jest w wypadku

Najczęściej Polacy i Niemcy odwiedzają sąsiedni kraj w ramach wyjazdu turystycznego

² Do przygranicznych krajów związkowych zaliczyliśmy także Berlin, który leży stosunkowo blisko polskiej granicy.

dwukrotnej przewagi wskazań po polskiej stronie na wizyty u rodziny (22% wobec 10%). Ponad dwa miliony mieszkańców Niemiec, którzy mają polskie korzenie, doskonale tłumaczy te dysproporcje. Jednocześnie po niemieckiej stronie występują różnice w odpowiedziach między mieszkańcami wschodnich i zachodnich krajów związkowych. Ci ostatni zdecydowanie częściej deklarują odwiedziny u rodziny w Polsce (14% wobec 4% ze wschodnich krajów związkowych). Można to ująć następująco: wschodni Niemcy raczej jeżdżą do Polski na zakupy czy na wypoczynek, zachodni Niemcy są motywowani raczej innym powodem, jak spotkanie z rodziną.

Wykres 5. Jaki był charakter wyjazdu/wyjazdów do Niemiec/Polski? Odpowiedzi Polaków i Niemców w 2022 roku, którzy wskazali, że byli przynajmniej raz w kraju sąsiada. Respondenci mogli zaznaczyć dowolną liczbę odpowiedzi

Źródło: Barometr Polska – Niemcy, 2022 rok.

Źródła wiedzy o sąsiednim kraju

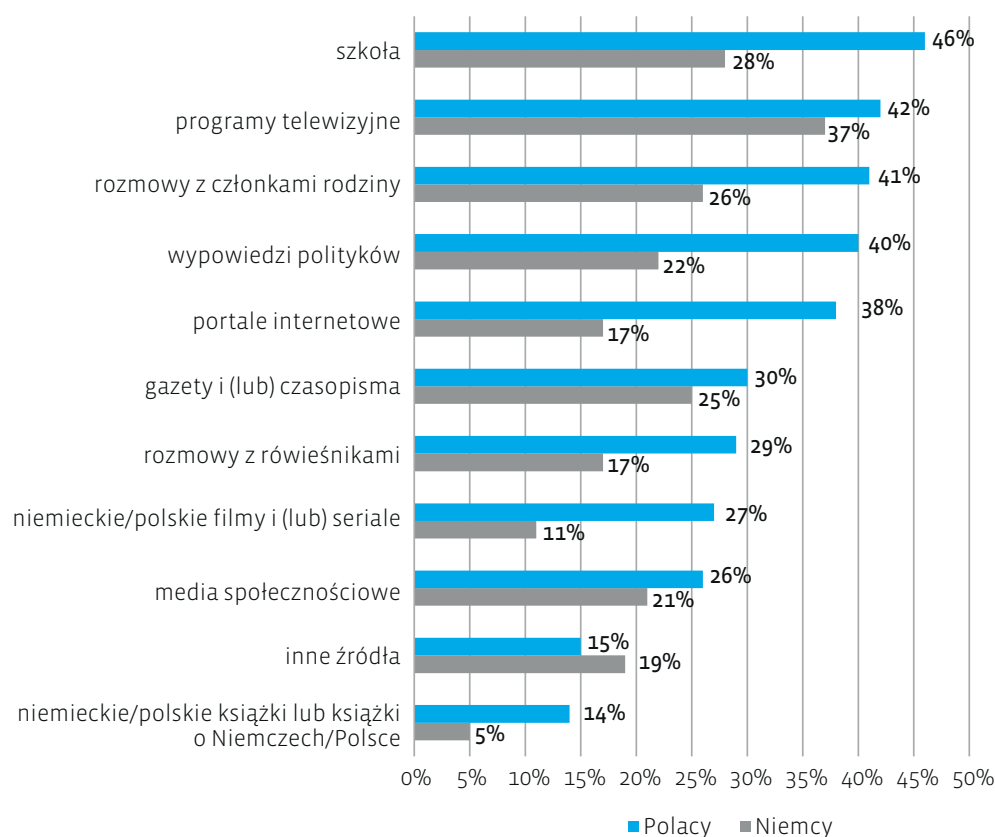
Poza pobytem w kraju sąsiada wiedza na jego temat może pochodzić z różnych źródeł – bardziej pośrednich. Zaliczyliśmy do nich, prosząc o zaznaczenie wszystkich, z których badany korzysta, zarówno konsumpcję mediów czy produktów kultury, jak i rozmowy z bliskimi czy szkołą.

Obecnie blisko połowa Polaków jako źródło wiedzy o Niemczech, ich historii i kulturze, wskazuje szkołę (46%). Wśród badanych wyróżniają się odpowiedzi osób najmłodszych. Respondenci w wieku od osiemnastu do dwudziestu

dziewięciu lat zdecydowanie częściej (67%) wskazują właśnie na szkołę jako źródło wiedzy, niż czynią to starsze roczniki. Wynika to zapewne z faktu, że czas edukacji jeszcze się w tej grupie nie zakończył lub zakończył się stosunkowo niedawno, a wiadomości pozyskane wówczas są wciąż relatywnie mocno zakorzenione w pamięci. Z kolei starsze pokolenia miały już szansę korzystać także z innych źródeł wiedzy. Ważnymi źródłami informacji pozostają także media, na czele z telewizją (42%). Portale internetowe (38%) i prasa z wydaniem *online* (30%) występują rzadziej na liście wskazań. Analizując odpowiedzi, można dojść do wniosku, że „Niemcy” są istotnym tematem rozmów. To właśnie z tego źródła czerpie o nich wiedzę stosunkowo liczna grupa ankietowanych. Rozmowy z rodziną (41%) oraz wypowiedzi polityków (40%) uzyskują bowiem taką samą liczbę wskazań co telewizja czy portale internetowe (38%). Rozmowy z rówieśnikami

Szkoła (46%) jest w Polsce najczęściej wskazywanym źródłem wiedzy o Niemczech. Istotne są ponadto telewizja (42%), ale także rozmowy z rodziną (41%) i wypowiedzi polityków (40%)

Wykres 6. Z jakich źródeł pochodzi Pana (Pani) wiedza o Niemczech/Polsce, niemieckiej/polskiej historii i kulturze? Odpowiedzi Polaków i Niemców w 2022 roku. Respondenci mogli zaznaczyć dowolną liczbę odpowiedzi

Źródło: Barometr Polska – Niemcy, 2022 rok.

są zaś wymieniane częściej (29%) niż media społecznościowe (26%). Można więc stwierdzić, że mimo stosunkowo częstego informowania się o sprawach

społeczno-politycznych za pomocą Facebooka czy YouTube, o Niemczech informacji tam się nie szuka aż tak często, jak o innych kwestiach europejskich i międzynarodowych. Zauważalna jest jednocześnie niska pozycja na liście wskazań tradycyjnych produktów kultury, jak filmy i seriale (27%) czy książki niemieckich autorów lub publikacje o Niemczech (14%).

Wskazania na programy telewizyjne, prasę i wypowiedzi polityków padają częściej ze strony osób w wieku czterdziestu i więcej lat niż młodszych. Wszystkie źródła wiedzy o Niemczech są częściej wybierane przez osoby zainteresowane politycznie niż niezainteresowane. Pobyt w Niemczech różnicuje tylko w jednym, dość oczywistym wypadku – ankietowani Polacy, którzy odwiedzili Niemcy, częściej niż pozostali wskazują na rozmowy z rówieśnikami (35%).

Po niemieckiej stronie odsetki wskazań poszczególnych źródeł informacji o Polsce są ogólnie niższe niż po polskiej o Niemczech, co pokazuje, że ogólnie Niemcy rzadziej spotykają się z wiedzą o Polsce lub rzadziej jej szukają. Inna jest także kolejność. W Niemczech najczęściej wybierane są programy telewizyjne (37%), a szkoła jest dopiero na drugim miejscu (28%), z dużym dystansem do telewizji, ale z podobnym odsetkiem wskazań co rozmowy w rodzinie (26%) i prasa (25%). Z kolei wypowiedzi polityków (22%) i media społecznościowe (21%) wymieniane są częściej niż portale internetowe (17%). Najprawdopodobniej wynika to z faktu, że na tych ostatnich wiadomości o Polsce pojawiają się stosunkowo rzadko, co różni je od polskich odpowiedników, gdzie można przeczytać o wielu aspektach sytuacji w Niemczech. Na polskie filmy lub seriale (11%) oraz książki (5%) wskazuje niższy odsetek Niemców niż Polaków na niemieckie.

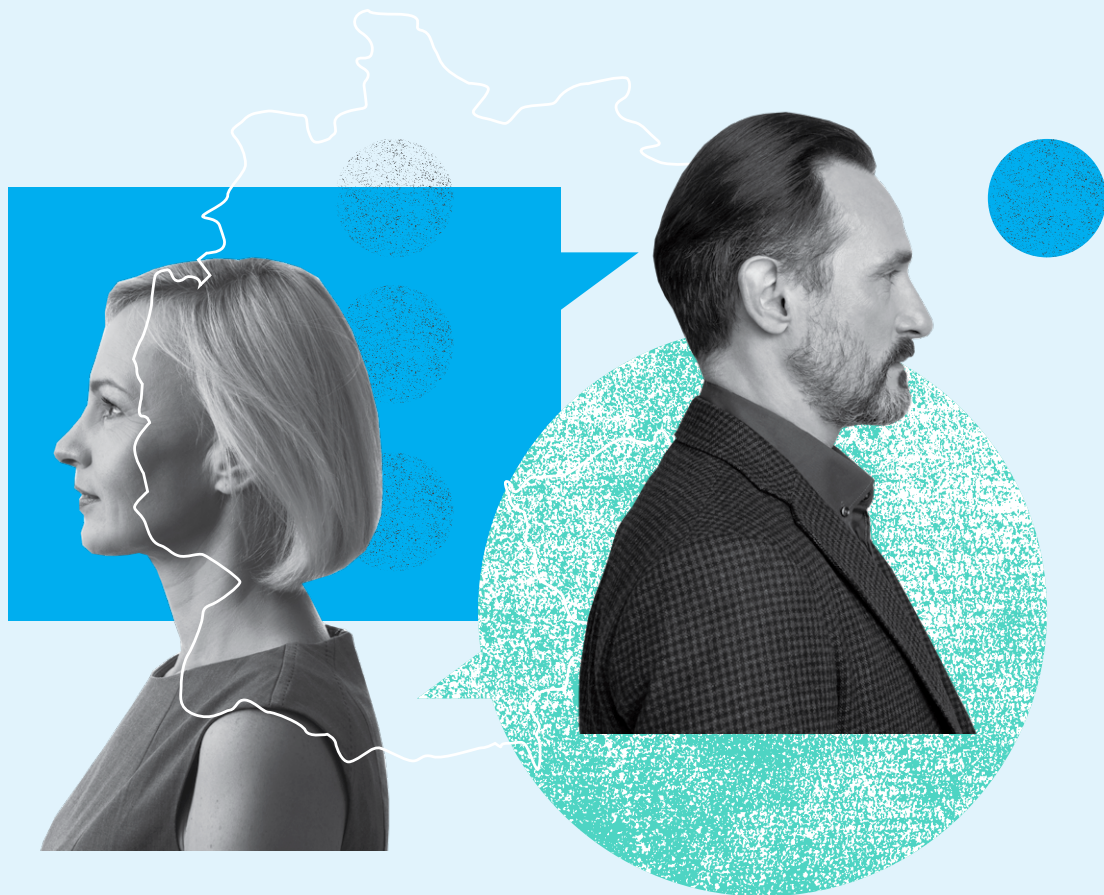
Niemieccy ankietowani, którzy wykazują większe zainteresowanie polityką międzynarodową, stosunkowo częściej niż pozostali czerpią wiedzę o Polsce z takich źródeł jak filmy, prasa, portale internetowe, media społecznościowe, szkoła czy rozmowy z rodziną. Na odpowiedzi wpływ ma także fakt pobytu w Polsce. Niemcy, którzy odwiedzili ten kraj, częściej przyznają, że rozmawiali o nim z członkami rodziny i rówieśnikami, niż ci, którzy w Polsce nie byli.

Wykazane dysproporcje w korzystaniu z różnych źródeł wiedzy o kraju sąsiada nie są niczym nowym ani zaskakującym. Podobne tendencje były bowiem widoczne także w poprzednich edycjach badań z serii „Barometr Polska – Niemcy”³. Polacy w pierwszych latach prowadzenia badań (w 2000 i 2005 roku) zdecydowanie częściej (powyżej połowy, a nawet dwóch trzecich badanych) niż obecnie wskazywali na telewizję, książki, filmy czy prasę, przy czym telewizja zdecydowanie „wygrywała” z gazetami i czasopismami. W 2020 roku zauważalny był spadek odsetka wszystkich odpowiedzi wobec

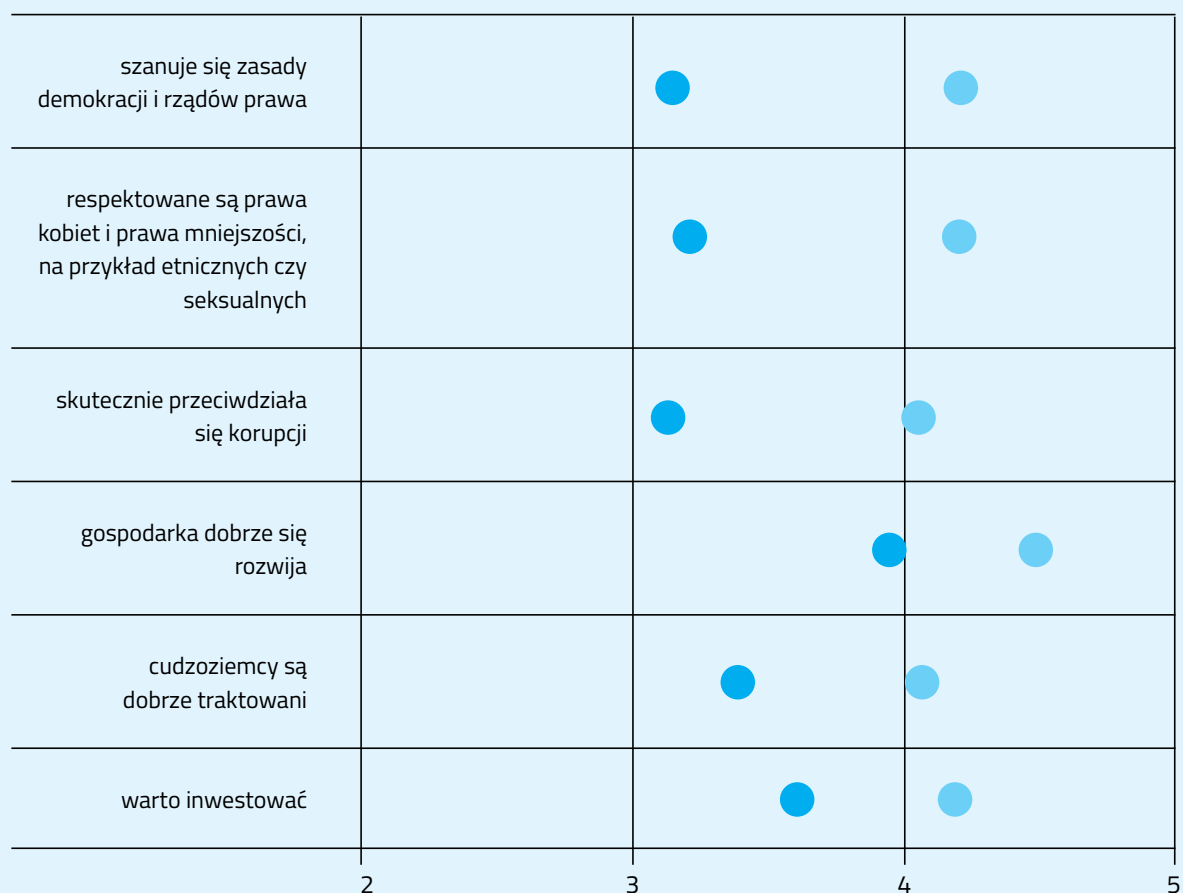
Najczęściej wskazywanym przez Niemców źródłem wiedzy o Polsce jest telewizja (37%). Szkoła wskazywana jest równie często (28%), co rozmowy z członkami rodziny (26%) i prasa (25%)

³ W poprzednich edycjach pytanie brzmiało nieco inaczej – do każdego punktu należało wskazać odpowiedź „tak” lub „nie”. W edycji z 2022 roku prosiliśmy o zaznaczenie wszystkich wykorzystywanych źródeł. Ponadto lista wskazań była inna. Stąd możliwe jest porównanie jedynie tendencji, a nie odsetków odpowiedzi.

2000 czy 2005 roku (programy telewizyjne – 30%, prasa – 24% , filmy lub seriale – 31%), równoległy z rosnącą rolą mediów społecznościowych jako formą przekazu i spadku znaczenia mediów tradycyjnych. Obecnie wartości te są podobne co dwa lata temu. Po niemieckiej stronie zmiany są mniej dynamiczne, ponieważ odsetki zawsze były zdecydowanie niższe niż w Polsce. Stabilnie przez wszystkie te lata (w 2000, 2006 i 2020 roku – około 47–49%) – i podobnie jak obecnie – na czele znajdowała się telewizja.

Czy Niemcy to kraj, w którym... Średnia odpowiedzi zwolenników Prawa i Sprawiedliwości oraz Koalicji Obywatelskiej w 2022 roku

zwolennicy Prawa i Sprawiedliwości

zwolennicy Koalicji Obywatelskiej

Nasze badanie potwierdziło trwałą asymetrię w postrzeganiu Polski i Niemiec, która od początku była widoczna w badaniach z cyklu „Barometr Polska – Niemcy”. Opinie Polaków na temat Niemiec są zdecydowanie bardziej pozytywne od opinii Niemców na temat Polski. W 2022 roku uprościliśmy nieco pytanie dotyczące wizerunku kraju, sprowadzając je do sześciu (a nie dziesięciu, jak w poprzednich latach) wymiarów. Mimo tej zmiany oceny różnych aspektów polskiej i niemieckiej rzeczywistości idą w podobnym kierunku co w latach poprzednich. W każdym z wyróżnionych obszarów (z wyjątkiem przeciwdziałania korupcji) wyraźnie więcej polskich respondentów udziela odpowiedzi pozytywnych niż negatywnych. Najlepiej, jak zwykle, oceniany jest stan niemieckiej gospodarki, którą pozytywnie ocenia trzy czwarte polskich respondentów. Polacy wysoko oceniają także atrakcyjność Niemiec jako miejsca inwestycji, respektowanie praw kobiet, mniejszości seksualnych czy etnicznych oraz jakość demokracji i rządów prawa. Połowa badanych dobrze ocenia traktowanie cudzoziemców w Niemczech. Jedynie przeciwdziałanie korupcji jest dobrze oceniane przez mniej niż połowę ankietowanych Polaków. Można przypuszczać, że na taką ocenę wpływa kwestia długoletniego tolerowania działań lobbystycznych na rzecz Rosji prowadzonych przez niektórych niemieckich polityków, takich jak były kanclerz Gerhard Schröder, która to działalność wywierała znaczny wpływ na rosnące uzależnienie Niemiec od rosyjskich surowców energetycznych. Pewne zmiany w tej kwestii nastąpiły dopiero po rosyjskiej inwazji na Ukrainę, czyli już po przeprowadzeniu omawianego tutaj badania⁴.

Polskie opinie na temat Niemiec są zróżnicowane w wypadku niektórych kategorii społecznych. Nie ma znaczenia zamieszkiwanie blisko granicy z Niemcami. Istotną zmienną jest jednak wykształcenie – osoby z wykształceniem wyższym oraz (w niektórych kwestiach) z wykształceniem średnim wyraźnie częściej pozytywnie oceniają stan niemieckiej demokracji czy praw obywatelskich oraz skuteczność walki z korupcją.

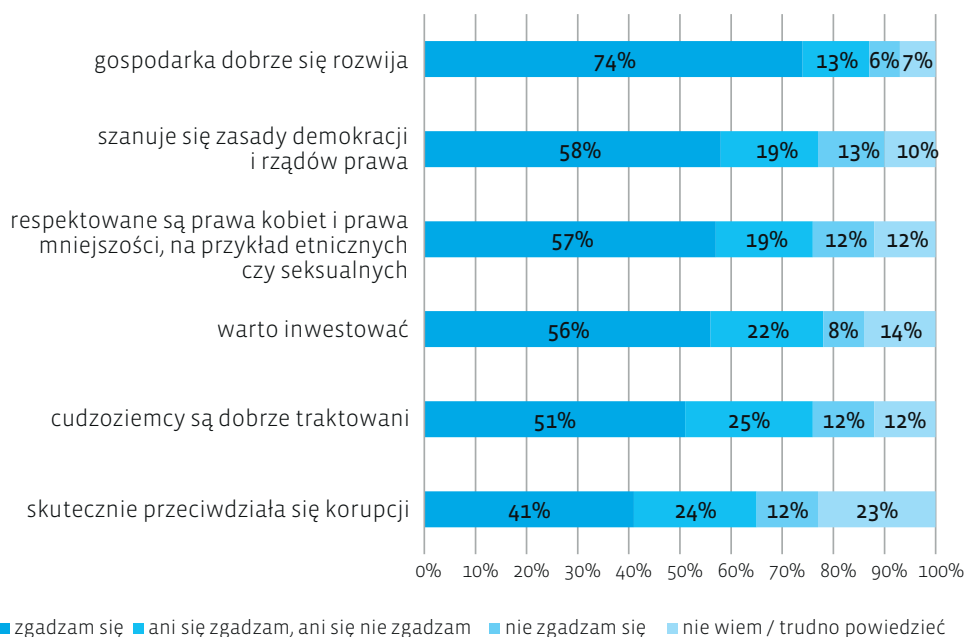
Na opinie wpływa fakt pobytu w Niemczech: Polacy, którzy deklarują pobyt za zachodnią granicą, częściej zgadzają się z pozytywnymi twierdzeniami o Niemczech niż ci, którzy w tym kraju nigdy nie byli. Podobny związek występuje między ogólnym zainteresowaniem respondentów polityką a wize-

Opinie Polaków na temat Niemiec są zdecydowanie bardziej pozytywne od opinii Niemców na temat Polski

⁴ O zmianach w postawach społeczeństw Polski i Niemiec wobec uzależnienia od rosyjskich surowców energetycznych pisaliśmy w specjalnej edycji „Barometru Polska – Niemcy” z marca 2022 roku. Por. J. Kucharczyk, A. Łada-Konefał, *Jednym głosem. Polacy i Niemcy o rosyjskiej agresji na Ukrainę. Barometr Polska – Niemcy 2022*, Warszawa–Darmstadt 2022.

runkiem Niemiec – osoby wykazujące zainteresowanie częściej wskazują pozytywne odpowiedzi. Także fakt dowiadывania się o Niemczech z rozmaitych źródeł informacji ma pozytywny wpływ na ocenę różnych wymiarów wizerunku tego kraju. Badani, którzy twierdzą, że czerpią wiedzę o Niemczech z danego źródła, częściej niż osoby niewskazujące danego źródła zgadzają się z pozytywnymi opiniami o sytuacji w Niemczech.

Wykres 7. Czy Niemcy to kraj, w którym... Odpowiedzi Polaków w 2022 roku

Źródło: Barometr Polska – Niemcy, 2022 rok.

Widzowie telewizji publicznej i słuchacze publicznego radia mają gorszy obraz Niemiec od osób niekorzystających z tych źródeł

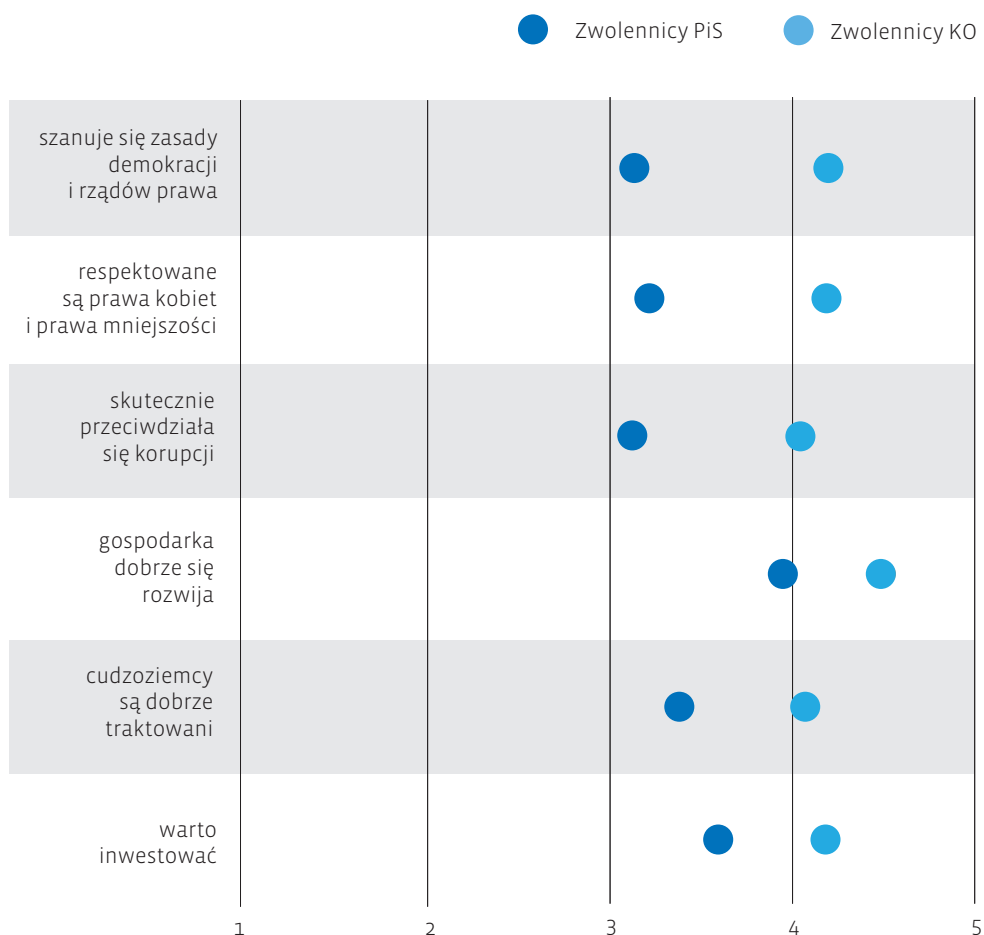
Wyróżniają się widzowie telewizji publicznej i słuchacze publicznego radia, którzy mają gorszy obraz Niemiec od osób niekorzystających z tych źródeł. Z kolei widzowie telewizji prywatnej i słuchacze prywatnego radia, jak i czytelnicy portali internetowych i prasy, częściej mają obraz pozytywny niż osoby niekorzystające z tych kanałów.

Najbardziej istotną zmienną, jeśli chodzi o wizerunek Niemiec w Polsce, są sympatie polityczne ankietowanych

Najbardziej istotną zmienną, jeśli chodzi o wizerunek Niemiec w Polsce, są sympatie polityczne ankietowanych Polaków. We wszystkich badanych wymiarach zwolennicy partii opozycyjnych w wyraźnej większości mają pozytywne opinie, z kolei zwolennicy rządzącej partii Prawo i Sprawiedliwość oraz Konfederacji jedynie w mniejszości wyrażają opinie pozytywne. Różnice między zwolennikami Prawa i Sprawiedliwości a Koalicji Obywatelskiej, na przykład w kwestii oceny jakości niemieckiej demokracji czy stosunku do mniejszości, wynoszą między trzydzieści a czterdzieści punktów procento-

wych. Wyjątkiem jest ocena stanu niemieckiej gospodarki – w tym wypadku pozytywne opinie wyraża większość zwolenników zarówno partii władzy, jak i partii opozycyjnych.

Wykres 8. Czy Niemcy to kraj, w którym... Średnia odpowiedzi polskich wyborców popierających Prawo i Sprawiedliwość oraz Koalicję Obywatelską w 2022 roku

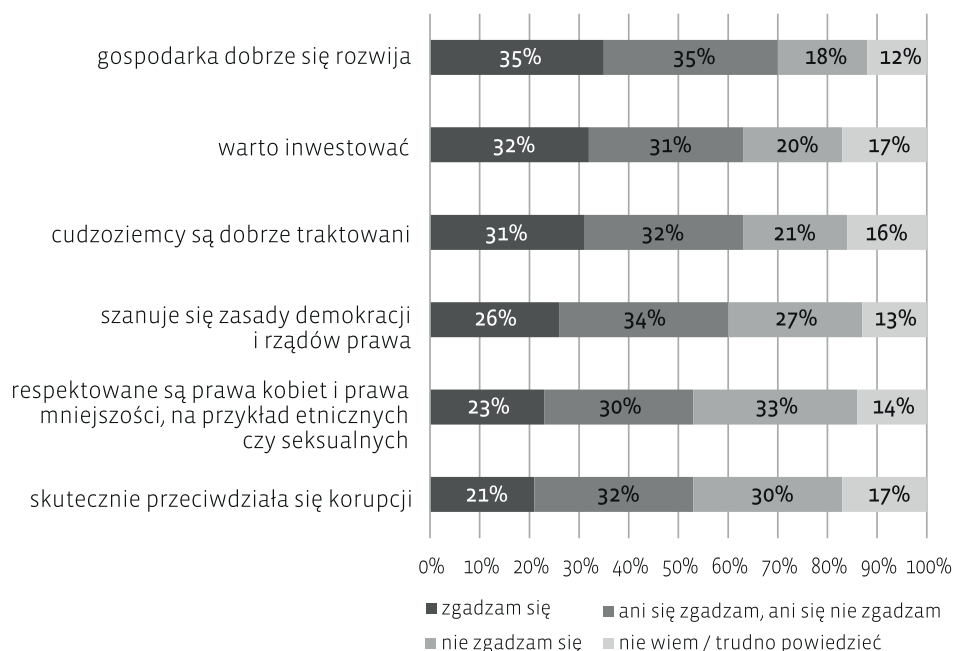

Źródło: Barometr Polska – Niemcy, 2022 rok.

Niemieckie społeczeństwo ma dość krytyczny stosunek do podstawowych kwestii gospodarczych i politycznych, które składają się na wizerunek Polski w Niemczech. W każdym z badanych wymiarów pozytywne odpowiedzi udzieliło wyraźnie mniej niż połowa ankietowanych. Stosunkowo najlepiej oceniany jest rozwój polskiej gospodarki oraz atrakcyjność inwestycyjna Polski – pozytywne opinie wyraża tutaj co trzeci Niemiec. Co czwarty ankietowany dobrze ocenia jakość demokracji i rządów prawa w Polsce oraz respektowanie praw kobiet i praw mniejszości. Jeszcze gorzej wypada ocena skuteczności działań antykorupcyjnych w Polsce – pozytywnie ocenia je tylko co piąty an-

kietowany Niemiec. W tych dwóch ostatnich kwestiach jest wyraźnie więcej ocen negatywnych niż pozytywnych. Co istotne, największe grupy respondentów albo udzielają odpowiedzi neutralnej (ani tak, ani nie) albo w ogóle nie potrafią na to pytanie odpowiedzieć.

Wykres 9. Czy Polska to kraj, w którym... Odpowiedzi Niemców w 2022 roku

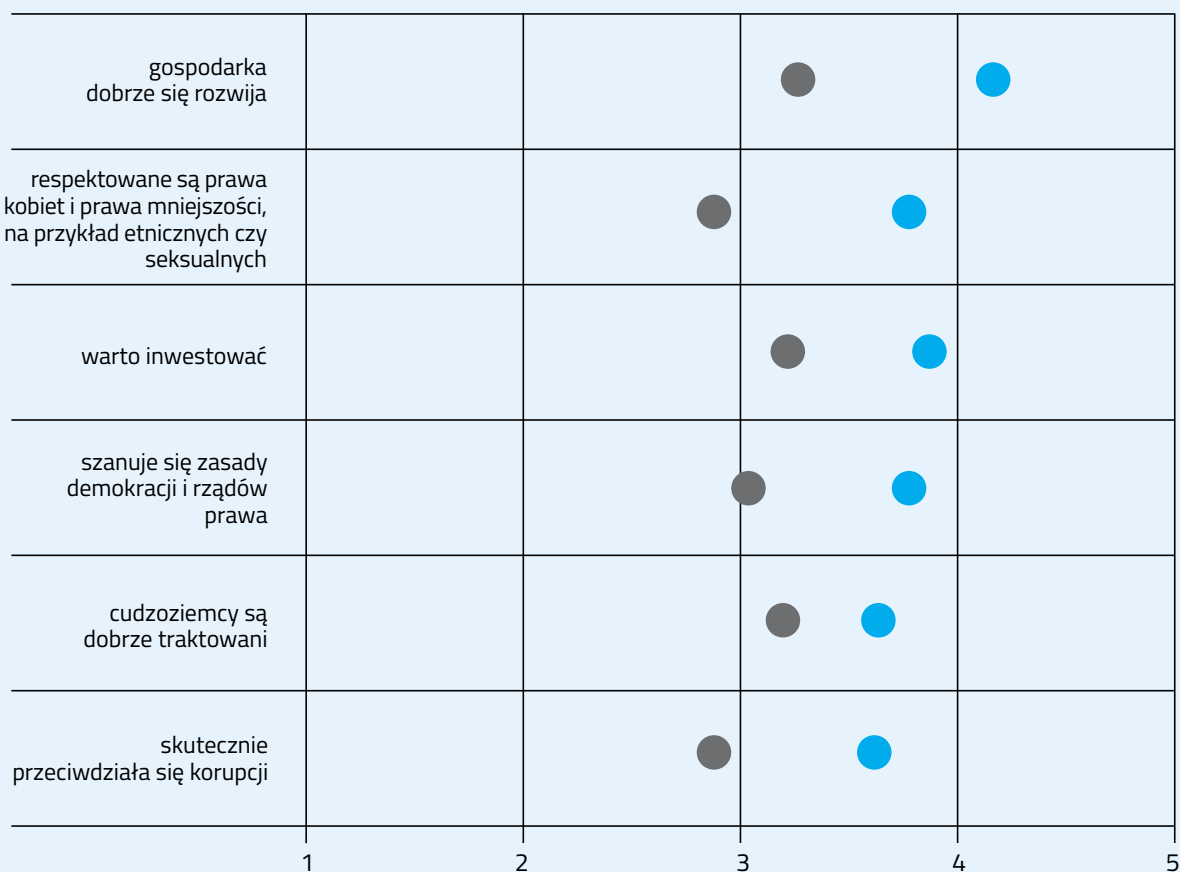
Źródło: Barometr Polska – Niemcy, 2022 rok.

Inaczej niż w wypadku polskich opinii na temat Niemiec, wśród niemieckich respondentów trudno dostrzec istotne zróżnicowanie ocen z uwagi na cechy społeczno-polityczne. Nie ma na nie wpływu zamieszkiwanie we wschodniej czy zachodniej części Niemiec. W niektórych kwestiach, na przykład jakości polskiej demokracji czy praw mniejszości, bardziej krytyczni są mężczyźni oraz osoby starsze (od sześćdziesięciu pięciu do siedemdziesięciu pięciu lat). W tych samych sprawach stosunkowo bardziej krytyczni są wyborcy Zielonych, a mniej krytyczni – wyborcy Alternatywy dla Niemiec. W innych kwestiach, takich jak ocena stanu gospodarki czy atrakcyjności inwestycyjnej Polski, nie widać istotnych różnic społeczno-politycznych.

Wpływ na opinie na temat Polski ma także w niektórych wypadkach źródło wiedzy, z którego czerpie się wiedzę o tym kraju. Niemieccy badani, którzy wskazywali materiały telewizyjne, prasę czy wypowiedzi polityków, częściej niż ankietowani niekorzystający z tych źródeł informacji krytycznie oceniają stan polskiej demokracji i rządów prawa, respektowania praw mniejszości czy zwalczania korupcji. Korzystanie z tych źródeł informacji nie ma jednak wpływu na ocenę polskiej gospodarki i atrakcyjności inwestycyjnej Polski. Analiza odpowiedzi dotyczących ogólnych źródeł wiedzy politycznej pokazuje

Czy Polska/Niemcy to kraj, w którym...
Średnia odpowiedzi Polaków i Niemców w 2022 roku

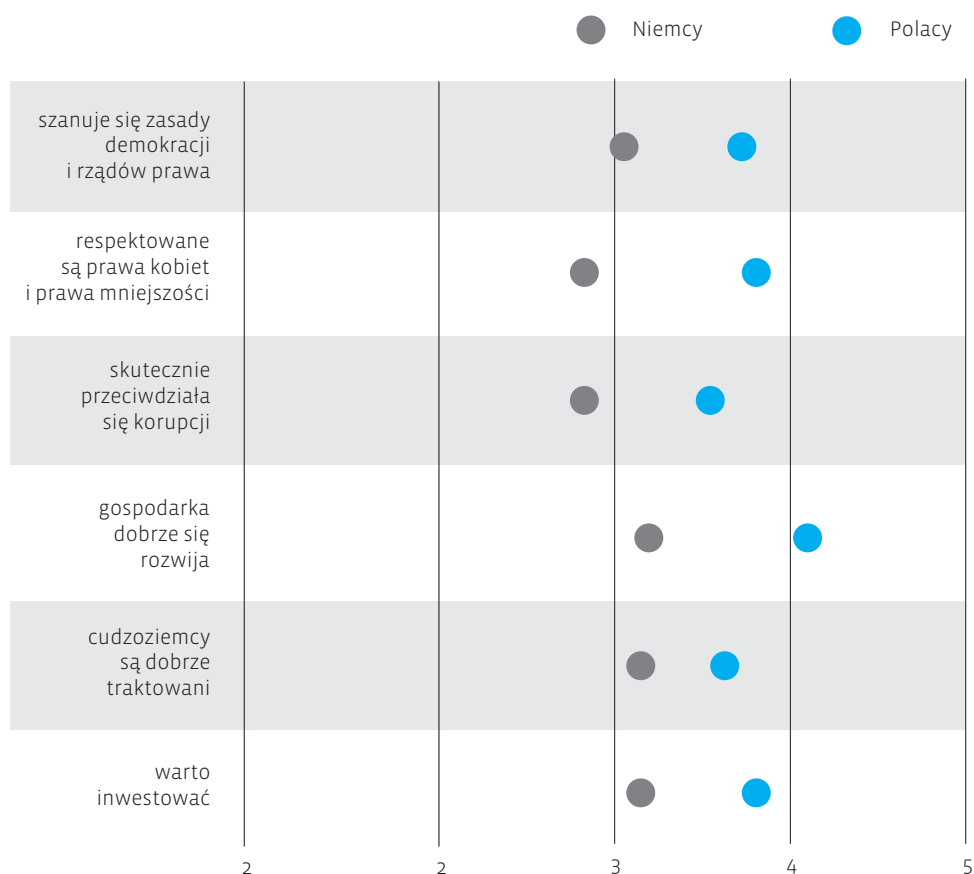

jeszcze silniej tę tendencję. Widzowie telewizji publicznej i publicznego radia mają krytyczny stosunek do stanu polskiej demokracji i sposobu traktowania kobiet czy mniejszości, ale już pozytywnie oceniają rozwój polskiej gospodarki czy opłacalność inwestycji.

W każdym wypadku na odpowiedzi oddziałuje fakt pobytu w Polsce. Niemieccy respondenci, którzy przynajmniej raz odwiedzili ten kraj, mają o nim lepsze zdanie niż ci, którzy w nim nigdy nie byli.

Różnice w ocenach Polski i Niemiec można także zobrazować za pomocą uśrednionych ocen Polaków i Niemców na skali od 1 (stanowczo się nie zgadzam) do 5 (stanowczo się zgadzam) – wartość 3 to ocena neutralna. Jak widać, polskie oceny Niemiec są wyraźnie pozytywne (powyżej 3,5), ale niemieckie średnie oceny Polski oscylują wokół wartości 3, a więc neutralnej. W dwóch wypadkach (prawa mniejszości i przeciwdziałanie korupcji) te średnie ocen wypadają negatywnie. Taki rozkład średnich wynika z tendencji do unikania ocen wyraźnie negatywnych i znacznej liczby odpowiedzi neutralnych bądź braku odpowiedzi po stronie niemieckiej.

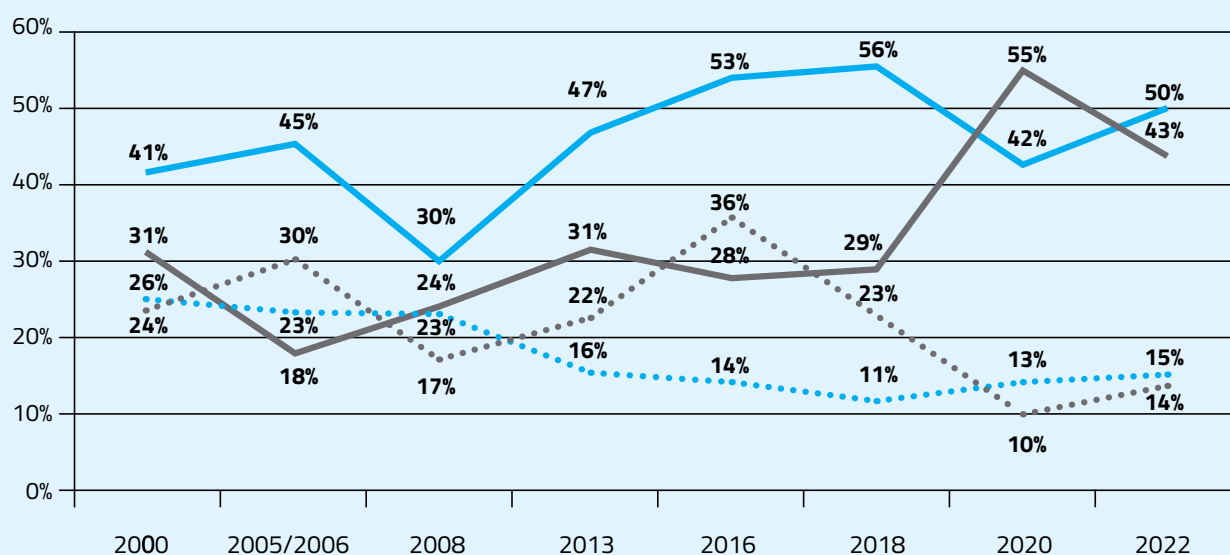
Wykres 10. Czy Niemcy/Polska to kraj, w którym... Średnia odpowiedzi Polaków i Niemców w 2022 roku

Źródło: Barometr Polska – Niemcy, 2022 rok.

Jaki jest Pana (Pani) stosunek do Niemców/Polaków? Odpowiedzi Polaków i Niemców w latach 2000–2022

PL

— sympatia Polaków do Niemców
..... niechęć Polaków do Niemców

DE

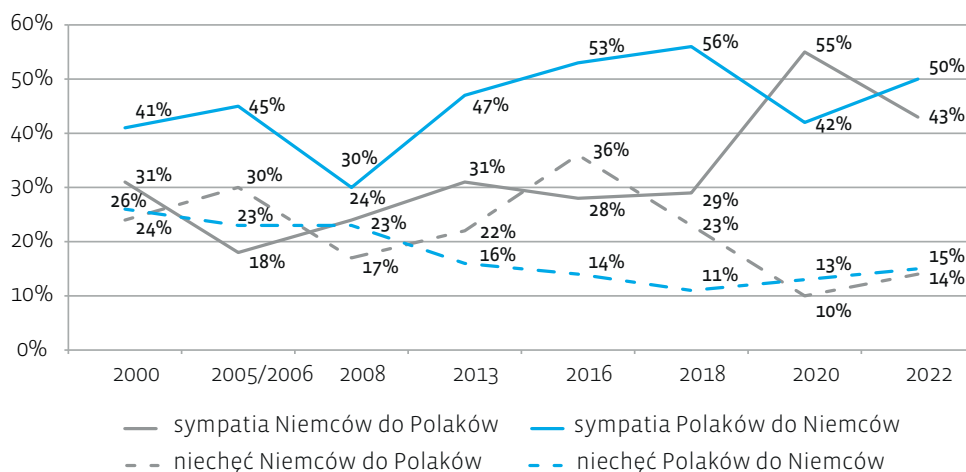
— sympatia Niemców do Polaków
..... niechęć Niemców do Polaków

Ważnym wskaźnikiem wzajemnego postrzegania się dwóch społeczeństw jest poziom wzajemnej sympatii – zwłaszcza pokazany na tle sympatii do innych narodowości. Poziom sympatii Polaków do Niemców był przez lata zdecydowanie wyższy niż poziom sympatii Niemców do Polaków. Tendencja ta odwróciła się jedynie w 2020 roku. Obecnie sympatią darzy Niemców połowa Polaków (50%). Sympatie do Polaków wykazuje zaś mniejsza grupa Niemców (43%). Na niskim i stabilnym poziomie jest wzajemny poziom niechęci. Ważną informacją jest zaś odsetek badanych, którzy wybierają odpowiedź ze środka skali (ani sympatia, ani niechęć), którą mogą rozumieć jako postawę neutralną lub obojętność. Podczas gdy odczucia neutralne są ogólnie pomocne przy współpracy, to jednak obojętność jej nie pomaga. Stąd trudno jednoznacznie interpretować te wskazania. Po polskiej stronie udziela ich 35% badanych, po niemieckiej – 43%, a więc tyle samo, ile deklaruje sympatię.

Połowa Polaków odczuwa sympatię do Niemców, a prawie połowa Niemców (43%) darzy sympatią Polaków

Wykres 11. Jaki jest Pana (Pani) stosunek do Niemców/Polaków? Odpowiedzi Polaków i Niemców w latach 2000–2022

* Badani mogli zaznaczyć odpowiedzi na skali od 1 do 5, gdzie 1 oznaczało „odczuwam niechęć”, a 5 – „odczuwam sympatię”. Na wykresie zsumowano odsetki odpowiedzi 4 i 5 oraz 1 i 2.

Źródło: Barometr Polska – Niemcy, 2022 rok.

Miejsce zamieszkania – bliżej lub dalej granicy – nie wpływa na emocje Polaków wobec Niemiec, ale ma znaczenie w wypadku Niemców. Osoby z przygranicznych krajów zwią-

Niemcy mieszkający przy granicy z Polską oraz wschodni Niemcy wykazują większą sympatię do Polaków

kowych częściej niż pozostali wskazują na sympatię wobec Polaków (54% do 41%). Podobna relacja zachodzi przy porównaniu odpowiedzi wschodnich Niemców (częstsza sympatia – 51%) niż zachodnich (41%). Ani preferencje partyjne, ani wiek nie wpływają w Niemczech na poziom sympatii do Polaków.

W Niemczech preferencje partyjne nie wpływają na poziom sympatii do Polaków.

W Polsce wyborcy Koalicji Obywatelskiej zdecydowanie częściej wyrażają sympatię do Niemców (77%) niż zwolennicy Prawa i Sprawiedliwości (36%) czy Konfederacji (23%)

Inaczej jest w Polsce, gdzie wyborcy Koalicji Obywatelskiej zdecydowanie (ponad dwukrotnie) częściej wyrażają sympatię do Niemców (77%) niż zwolennicy Prawa i Sprawiedliwości (36%) czy Konfederacji (23%). Z kolei sześćdziesięciolatki i starsi badani częściej wyrażają sympatię (59%) niż trzydziści i czterdziestolatki – ci ostatni wyróżniają się wskazaniami ze środka skali. Częściej sympatię deklarują osoby zainteresowane polityką międzynarodową (56%) niż niezainteresowane (29%). Duże znaczenie ma również rodzaj mediów, z którego się czerpie wiedzę o otaczającym świecie. Polscy widzowie telewizji publicznej dwa razy częściej wyrażają niechęć wobec Niemców (22%) niż osoby, które jej nie oglądają (11%). Podobnie

jest w wypadku słuchania publicznego Polskiego Radia – niechęć wyraża 22% jego regularnych słuchaczy i 13% badanych, którzy go nie słuchają. Odwrotna tendencja zachodzi w wypadku telewizji prywatnej – jej regularni widzowie częściej niż pozostali darzą Niemców sympatią (56% do 36%).

Identycznie jest z prywatnymi stacjami radiowymi (55% do 40%). Pozytywnie na poziom sympatii wpływa także śledzenie doniesień portali internetowych i czytanie prasy oraz pobyt w Niemczech. Polacy, którzy odwiedzili ten kraj (58%), częściej niż inni (42%) wskazują na sympatię. Oddziałuje także korzystanie z konkretnych źródeł wiedzy o samych Niemczech. Polacy, którzy oglądali niemieckie filmy lub seriale albo programy telewizyjne o Niemczech, czytali o Niemczech w prasie lub w Internecie, rozmawiali o Niemczech w rodzinie lub słyszeli wypowiedzi polityków, częściej wykazują

Polacy pozyskujący informacje społeczno-polityczne z mediów publicznych częściej odczuwają niechęć do Niemców niż osoby, które nie korzystają z tych mediów

sympatię wobec Niemców niż ci, którzy nie wskazali wyżej wymienionych źródeł wiedzy o sąsiednim kraju.

Poziom sympatii powiązany jest także z wizerunkiem Niemiec jako kraju – Polacy, którzy lepiej postrzegają Niemcy, częściej niż pozostali darzą społeczeństwo tego kraju sympatią.

Po niemieckiej stronie wpływ na poziom sympatii ma stopień zainteresowania polityką międzynarodową. Osoby uznające się za bardziej zainteresowane (46%) częściej niż niezainteresowane (29%) darzą Polaków sympatią. W niektórych wypadkach rolę odgrywa także medium, z którego pochodzą informacje o polityce.

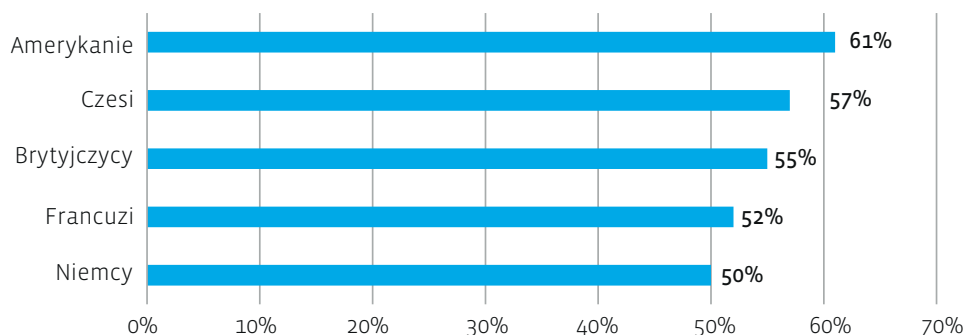
Niemcy, którzy byli w Polsce, częściej darzą Polaków sympatią niż ci, którzy Polski nigdy nie odwiedzili

Korzystający regularnie z portali internetowych, prasy, mediów alternatywnych, Twittera, blogów i YouTube częściej wskazują na sympatię niż ci, którzy korzystają z nich rzadko lub wcale. Oddziałuje zdecydowanie także pobyt w Polsce. Niemcy, którzy odwiedzili ten kraj (61%), częściej niż pozostali

stali (34%) darzą Polaków sympatią. Wyraźne są także powiązania między pozytywną oceną Polski jako kraju a poziomem deklarowanej sympatii. Badani Niemcy, którzy zgadzają się z pozytywnymi opiniami o Polsce, zdecydowanie częściej wyrażają sympatię wobec Polaków niż ci, którzy źle postrzegają Polskę jako kraj.

Wśród narodów, o które zapytano w badaniu, Niemcy na skali poziomu sympatii Polaków plasują się na piątym miejscu. Są darzeni sympatią w podobnym stopniu co Francuzi (52%), ale rzadziej niż Amerykanie (61%), Czesi (57%) czy Brytyjczycy (55%).

Wykres 12. Jaki jest Pana (Pani) stosunek do następujących narodów? Odpowiedzi Polaków oznaczające sympatię w 2022 roku

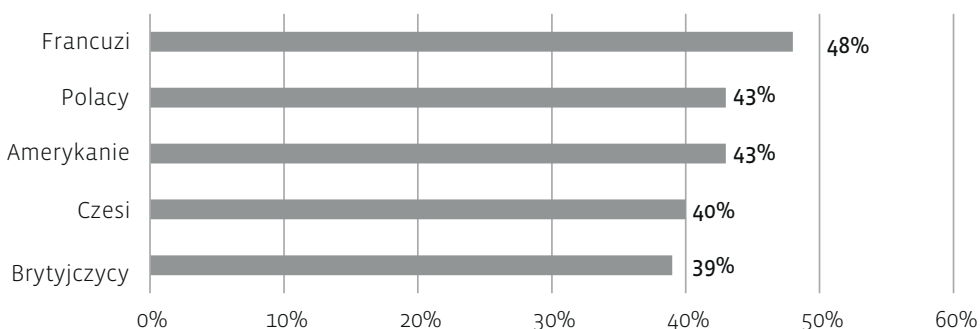
* Badani mogli zaznaczyć odpowiedzi w skali od 1 do 5, gdzie 1 oznaczało „odczuwam niechęć”, a 5 – „odczuwam sympatię”. Na wykresie zsumowano odsetki odpowiedzi 4 i 5.

Źródło: Barometr Polska – Niemcy, 2022 rok.

Poziom sympatii Niemców do innych narodów jest zwykle niższy niż po polskiej stronie. Do Polaków jest zaś obecnie taki sam jak do Amerykanów (43%). Tym samym Polacy ustępują na skali poziomu sympatii jedynie Francuzom (48%), wyprzedzając Czechów (40%) i Brytyjczyków (39%).

Poziom sympatii Niemców do Polaków jest tak samo wysoki jak do Amerykanów (43%)

Wykres 13. Jaki jest Pana (Pani) stosunek do następujących narodów? Odpowiedzi Niemców oznaczające sympatię w 2022 roku

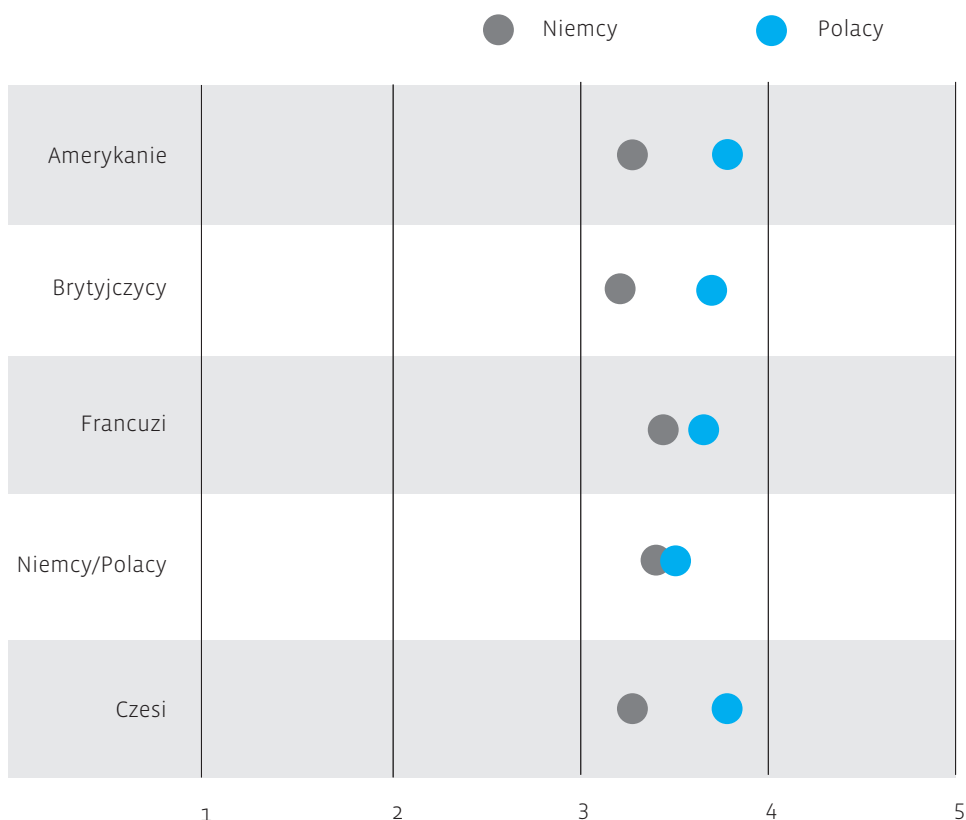
* Badani mogli zaznaczyć odpowiedzi w skali od 1 do 5, gdzie 1 oznaczało „odczuwam niechęć”, a 5 – „odczuwam sympatię”. Na wykresie zsumowano odsetki odpowiedzi 4 i 5.

Źródło: Barometr Polska – Niemcy, 2022 rok.

Średnia sympatia wzajemna
Polaków i Niemców jest na
tym samym poziomie

Różnice w polskich i niemieckich odpowiedziach są szczególnie wyraźne, gdy porówna się średnie odpowiedzi po obu stronach. Polacy są ogólnie lepiej nastawieni do wszystkich narodowości, o które pytano w badaniu. Największa różnica dotyczy poziomu sympatii wobec Amerykanów i Czechów. Prawie identyczny średni poziom sympatii Polacy i Niemcy wskazują wobec siebie nawzajem oraz Turków.

Wykres 14. Jaki jest Pana (Pani) stosunek do następujących narodów? Średnia odpowiedzi Polaków i Niemców w 2022 roku

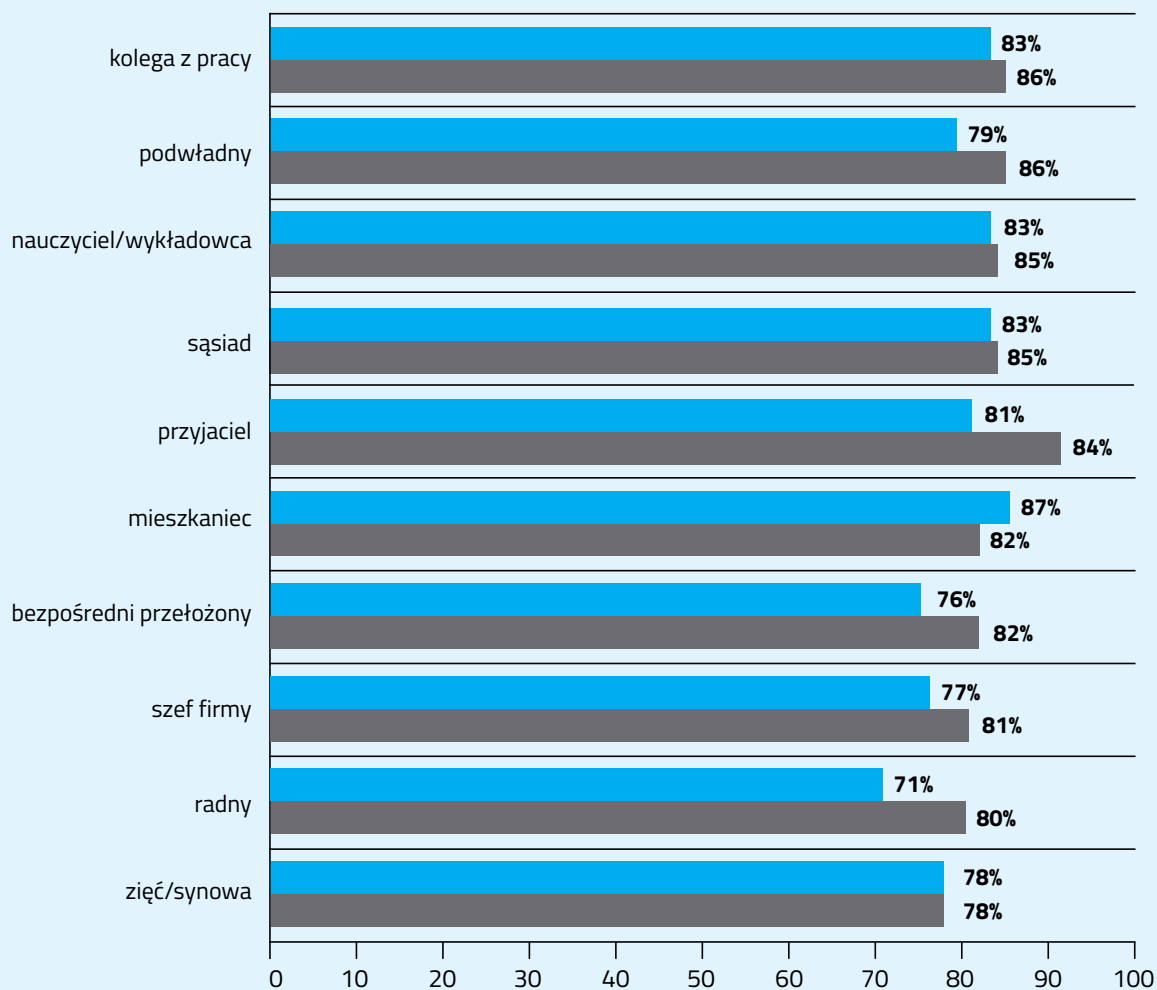

* Badani mogli zaznaczyć odpowiedzi w skali od 1 do 5, gdzie 1 oznaczało „odczuвам niechęć”, a 5 – „odczuвам sympatię”. Na wykresie przedstawiono średnią odpowiedź.

Źródło: Barometr Polska – Niemcy, 2022 rok.

Czy zaakceptowałby Pan (zaakceptowałaby Pani) Niemca/Polaka w poniższych rolach? Odpowiedzi pozytywne Polaków i Niemców w 2022 roku

PL

DE

Istotnym wskaźnikiem bliskości dwóch społeczeństw – poza poziomem odczuwanej sympatii – jest także poziom akceptacji przedstawicieli drugiego narodu w różnych rolach społecznych. Informacja o tym, czy badany może sobie wyobrazić tak bliskie relacje z przeciętnym przedstawicielem sąsiedniego kraju na poziomie zawodowym (szef firmy, przełożony, kolega z pracy), prywatnym (przyjaciół, członek rodziny) czy w szeroko pojętym otoczeniu (sąsiad, mieszkaniec, radny miejski/gminy), wskazuje, jak otwarty jest na potencjalną współpracę.

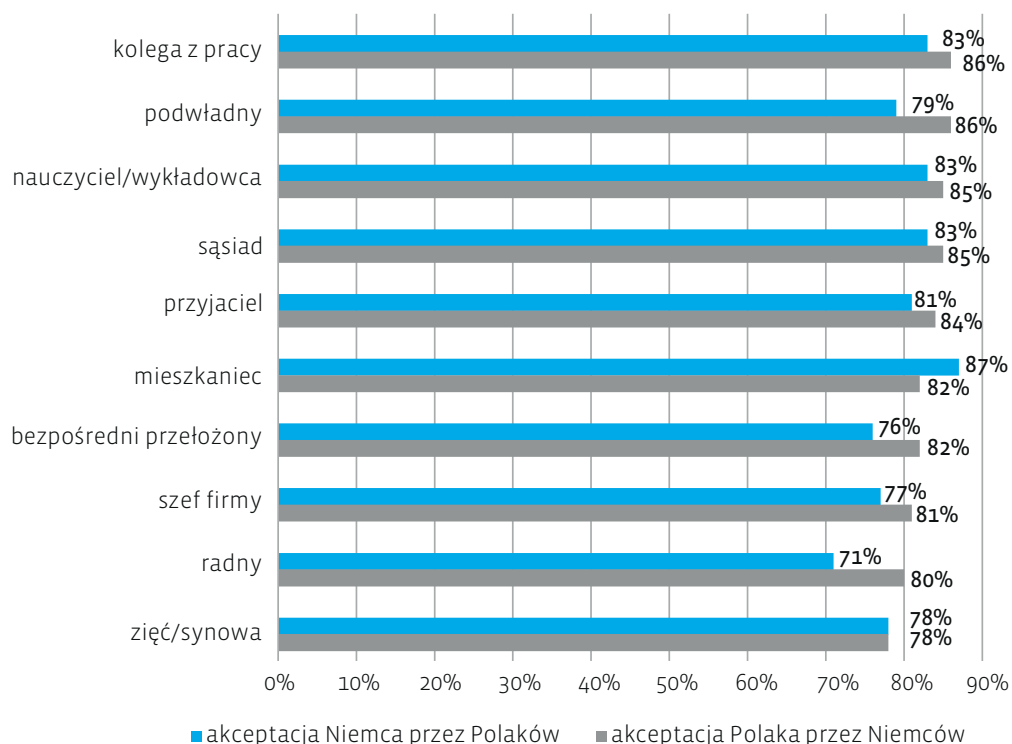
Poziom wzajemnej akceptacji Polaków i Niemców od lat pozostawał na wysokim poziomie, tak również jest w 2022 roku. Odsetek pozytywnych odpowiedzi w większości wypadków przekracza lub bardzo się zbliża do 80%, a różnice między wskazaniami Polaków i Niemców są nieznaczne, przy czym zazwyczaj Niemcy częściej akceptują Polaków niż Polacy Niemców. Największa różnica występuje w wypadku akceptacji w roli radnego (dziewięć punktów procentowych), bezpośredniego przełożonego i podwładnego. W tych dwóch pierwszych wypadkach można to tłumaczyć faktem, że pewna grupa Polaków ma nadal obiekcje wobec bycia podporządkowanym Niemcowi. Zestawienie odpowiedzi negatywnych (brak akceptacji) pozwala jednak stwierdzić, że dzieje się tak w wypadku maksymalnie 14% badanych Polaków, podczas gdy większy odsetek badanych niż w pozostałych wypadkach nie ma zdania (do 14%).

Zamieszkiwanie przy granicy, a więc – teoretycznie – posiadanie większej możliwości kontaktu z przedstawicielami drugiego społeczeństwa, nie wpływa na poziom akceptacji po polskiej ani po niemieckiej stronie. W Polsce oddziałują jednak preferencje partyjne – zwolennicy Koalicji Obywatelskiej zdecydowanie częściej niż wyborcy Prawa i Sprawiedliwości zaakceptowaliby Niemca w różnych rolach społecznych. Podobna tendencja występuje w odniesieniu do korzystania z różnego rodzaju mediów. Widzowie TVP i słuchacze Polskiego Radia, ale także czytelnicy blogów i wiadomości na Twitterze oraz śledzący YouTube, rzadziej są gotowi zaakceptować Niemca w różnych rolach społecznych. Jeśli zaś zestawia się pytanie o poziom akceptacji z pytaniem o konkretne źródła wiedzy o Niemczech, to w większości wypadków otrzyma się pozytywną zależność – badani, którzy wskazują na korzystanie z wymienionych źródeł informacji o sąsiednim kraju, częściej są otwarci na jego przedstawicieli w różnych rolach społecznych. Zależność ta nie jest widoczna jedynie w wypadku zięcia/synowej i radnego.

Poziom wzajemnej akceptacji Polaków i Niemców w różnych rolach społecznych jest wysoki (od 71% do 87%). Po niemieckiej stronie nieznacznie wyższy niż po polskiej

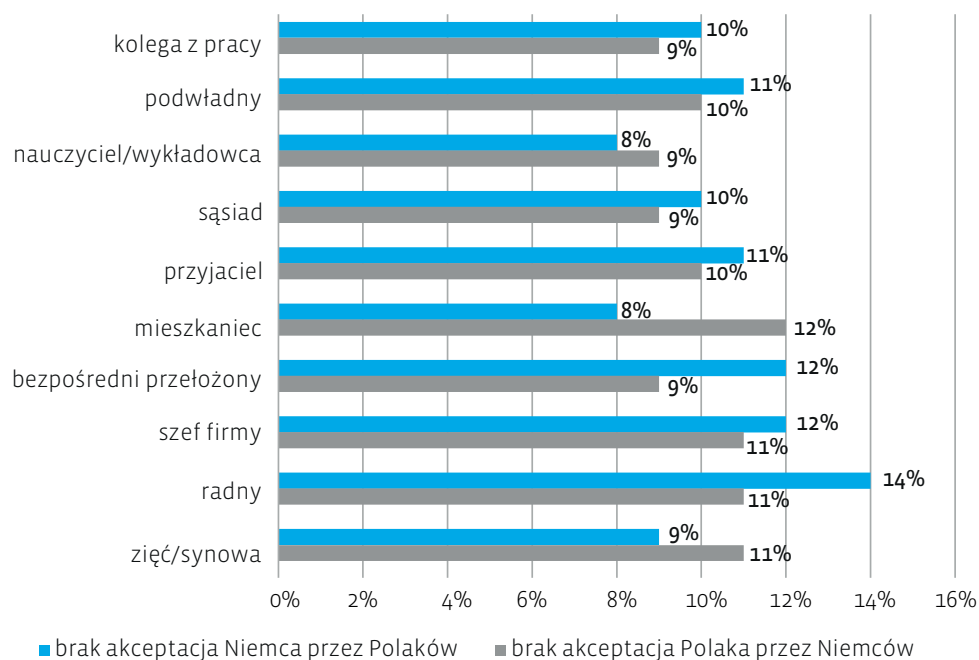
Na poziom akceptacji Niemców przez Polaków wpływają preferencje partyjne – zwolennicy Koalicji Obywatelskiej zdecydowanie częściej niż wyborcy Prawa i Sprawiedliwości zaakceptowaliby Niemca w różnych rolach społecznych

Wykres 15. Czy zaakceptowałby Pan (zaakceptowałaby Pani) Niemca/Polaka w poniższych rolach? Odpowiedzi pozytywne Polaków i Niemców w 2022 roku

Źródło: Barometr Polska – Niemcy, 2022 rok.

Wykres 16. Czy zaakceptowałby Pan (zaakceptowałaby Pani) Niemca/Polaka w poniższych rolach? Odpowiedzi negatywne Polaków i Niemców w 2022 roku

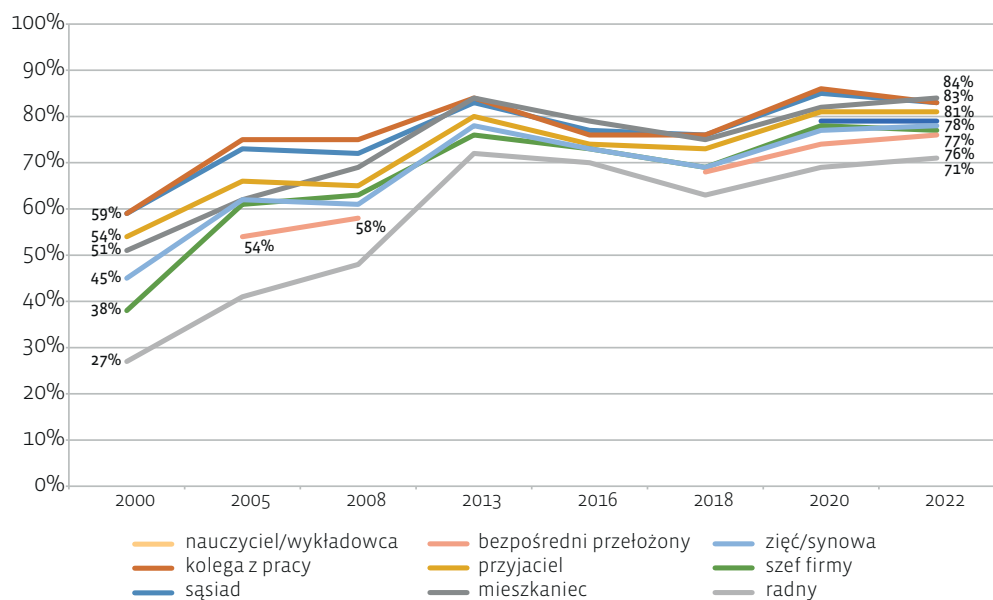
Źródło: Barometr Polska – Niemcy, 2022 rok.

Istnieje pozytywna zależność między poczuciem sympatii a poziomem akceptacji. Polscy respondenci, którzy darzą Niemców sympatią, częściej od tych, którzy wykazują niechęć, są także skłonni zaakceptować Niemca w różnych rolach społecznych. Z kolei Polacy, którzy deklarują akceptację Niemca w różnych rolach społecznych, mają częściej pozytywne zdanie o Niemczech jako kraju niż osoby mające coś przeciwko Niemcowi w badanych rolach.

Po niemieckiej stronie wpływ na akceptację – podobnie jak na poziom sympatii – ma stopień zainteresowania polityką. Niemieccy respondenci uznający się za bardziej zainteresowanych częściej niż niezainteresowani są skłonni zaakceptować Polaka w różnych rolach społecznych. Nie ma jednak silnych powiązań między oceną Polski jako kraju a poziomem akceptacji. Zachodzą one zaś dwustronnie między poziomem sympatii a akceptacją – osoby, które nie są gotowe zaakceptować Polaka w różnych rolach społecznych, częściej niż ci, którzy go akceptują, wyrażają niechęć wobec Polaków jako społeczeństwa. Z kolei osoby wyrażające niechęć są sceptyczne wobec Polaka w różnych rolach, a osoby wyrażające sympatię – są na niego otwarte.

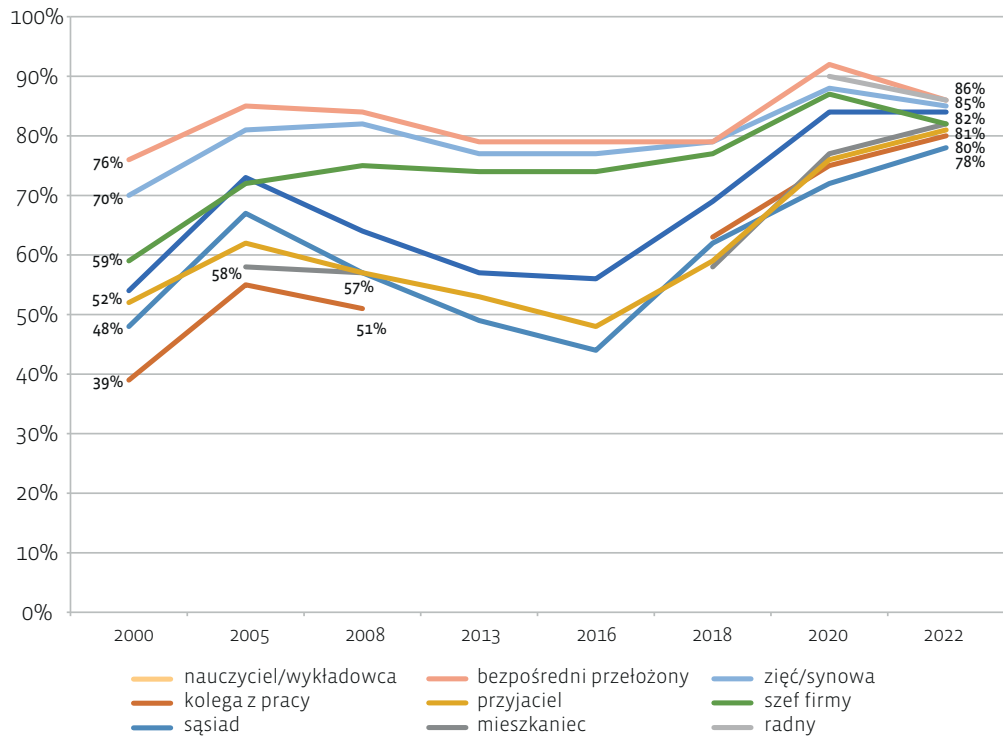
Poziom akceptacji Niemców przez Polaków pozostaje w ostatnich latach na stabilnym, wysokim poziomie – wahania oscylują wokół błędu statystycznego. Także po niemieckiej stronie w odniesieniu do 2020 roku zmiany są niewielkie. Pokazuje to, że oba społeczeństwa są na siebie otwarte i nie poddają się oddziaływaniom chwili.

Wykres 17. Czy zaakceptowałby Pan (zaakceptowałaby Pani) Niemca w poniższych rolach? Odpowiedzi pozytywne Polaków w latach 2000–2022

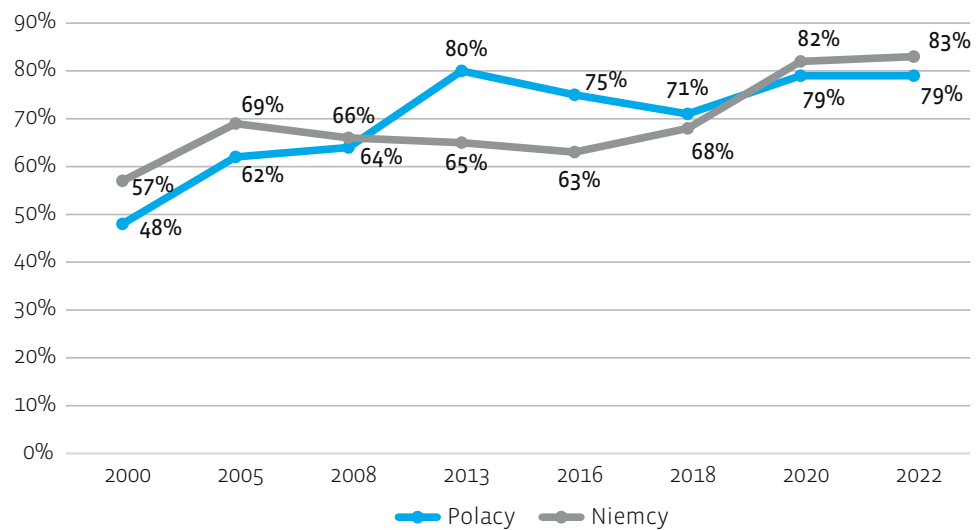
Źródło: Barometr Polska – Niemcy, 2022 rok.

Wykres 18. Czy zaakceptowałby Pan (zaakceptowałaby Pani) Polaka w poniższych rolach? Odpowiedzi pozytywne Niemców w latach 2000–2022

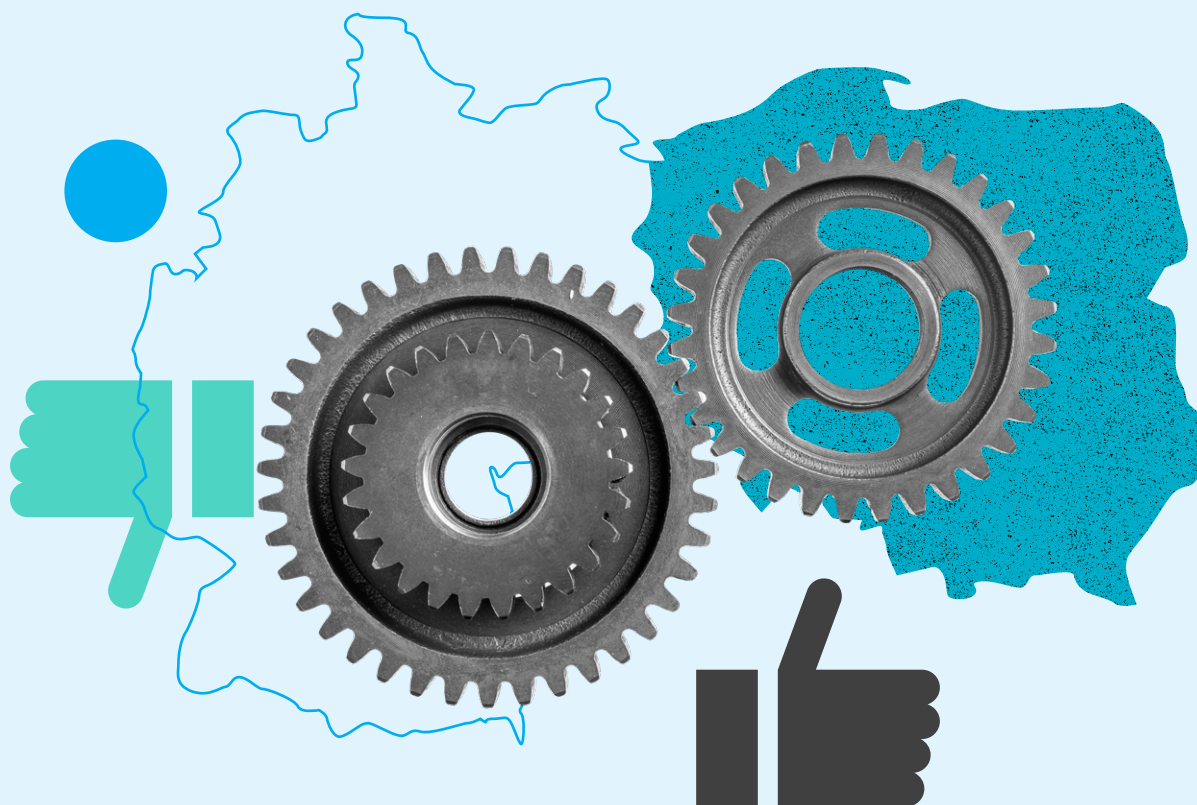

Źródło: Barometr Polska – Niemcy, 2022 rok.

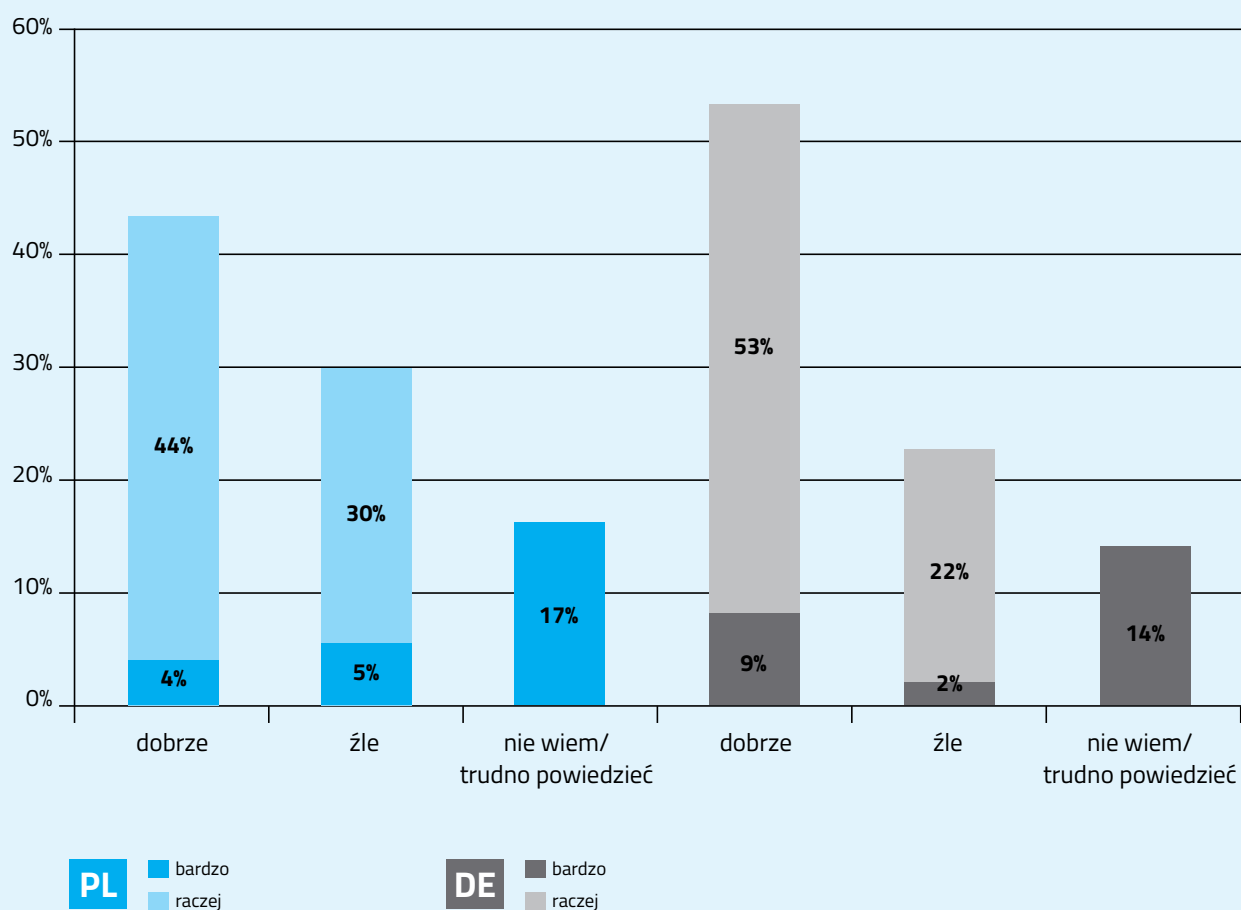
Wykres 19. Czy zaakceptowałby Pan (zaakceptowałaby Pani) Niemca/Polaka w poniższych rolach? Średnie pozytywne odpowiedzi Polaków i Niemców w latach 2000–2022

Źródło: Barometr Polska – Niemcy, 2022 rok.

Jak układają się stosunki między Polską i Niemcami? Odpowiedzi Polaków i Niemców w 2022 roku

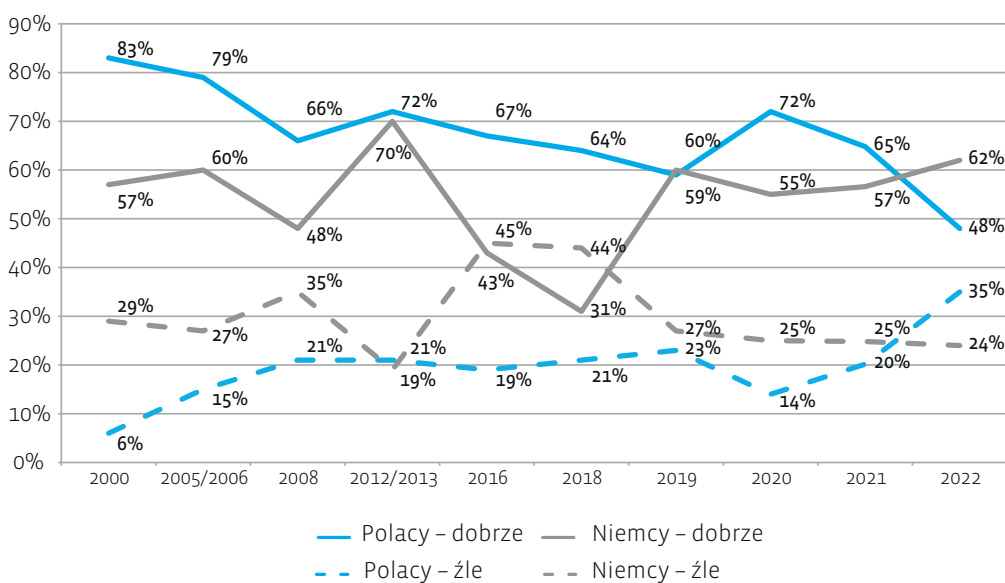

Co roku w ramach serii „Barometr Polska – Niemcy” jest powtarzane pytanie o ocenę stanu relacji między Polską a Niemcami. Jest to pytanie na stosunkowo ogólnym poziomie i w zależności od badanego może być albo rozumiane jako ocena relacji politycznych (w tym celu w pytaniu jest mowa o „Polsce” i „Niemczech”), albo postrzegane nieco szerzej – wtedy respondent odnosi się w opiniach także do stosunków gospodarczych, samorządowych czy społecznych.

Największa grupa Polaków (48%) i Niemców (62%) pozytywnie ocenia obecny stan relacji między Polską a Niemcami. Po raz pierwszy od rozpoczęcia badań z serii „Barometr Polska – Niemcy” odsetek polskich ocen pozytywnych nie przekracza połowy badanych, a odsetek opinii negatywnych jest stosunkowo wysoki i wynosi ponad jedną trzecią badanych Polaków (35%). Tym samym oceny niemieckie są lepsze niż polskie.

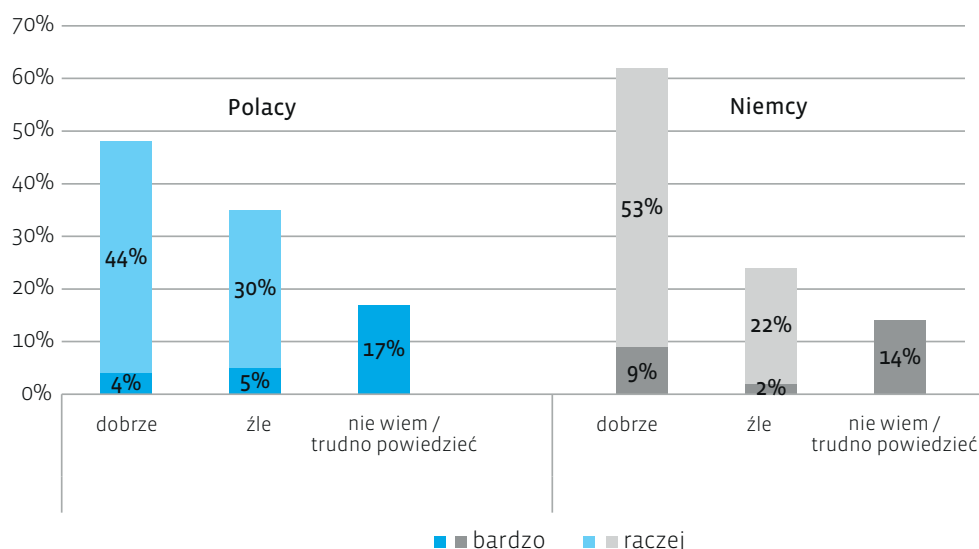
Stan relacji polsko-niemieckich jako dobry ocenia 48% Polaków i 62% Niemców

Wykres 20. Jak układają się stosunki między Polską i Niemcami? Odpowiedzi Polaków i Niemców w latach 2000–2022

Źródło: Barometr Polska – Niemcy, 2022 rok.

Wykres 21. Jak układają się stosunki między Polską i Niemcami? Odpowiedzi Polaków i Niemców w 2022 roku

Źródło: Barometr Polska – Niemcy, 2022 rok.

Polskich ocen nie różnicują ani fakt zamieszkiwania przy granicy, ani preferencje partyjne badanych. Istnieje jednak zależność odpowiedzi od wieku polskich respondentów – najstarsi częściej niż osoby do pięćdziesiątego dziewiątego roku życia uznają stan relacji za zły (44%). Na odpowiedzi wpływ ma także konsumpcja mediów. Widzowie TVP i słuchacze Polskiego Radia częściej niż osoby, które rzadko lub wcale nie korzystają z tych źródeł, oceniają relacje jako dobre. Wpływ na opinie ma również czerpanie wiedzy o Niemczech z konkretnych źródeł. Badani Polacy, którzy oglądali programy o Niemczech w telewizji, czytali o nich w gazetach, na portalach, w mediach społecznościowych lub słyszeli wypowiedzi polityków, mają częściej złe zdanie o stanie stosunków polsko-niemieckich.

Pozytywne zdanie mają także częściej ci Polacy, którzy darzą Niemców sympatią. Zależność ta jest dwustronna, ponieważ również badani, którzy dobrze postrzegają stan wzajemnych stosunków, częściej od tych, którzy mają na ich temat złe zdanie, wyrażają wobec Niemców sympatię. Ponadto pozytywny obraz Niemiec wpływa na ocenę stanu relacji – kiedy jest pozytywny, respondent częściej uważa, że stan stosunków jest dobry.

Ocen niemieckich nie różnicuje fakt zamieszkiwania przy granicy. Wpływ na oceny ma jednak wiek respondentów. Najstarsi badani częściej niż przedstawiciele młodszych pokoleń uważają stan relacji za zły (40%). Stosunkowo lepiej niż wyborcy innych ugrupowań oceniają stan stosunków polsko-niemieckich zwolennicy liberałów (78%). Także osoby ogólnie zainteresowane polityką międzynarodową (66%) mają lepszą opinię o stosunkach Niemiec z Polską niż osoby niezainteresowane (45%). Korzystający regularnie z Facebooka, Twittera i YouTube także częściej oceniają relacje dobrze niż ci, którzy

nie czerpią wiedzy politycznej z tych źródeł. Podobny wniosek można wysnuć, zestawiając odpowiedź na pytanie o stan relacji z pytaniem o źródła informacji o Polsce. Osoby wskazujące na media społecznościowe częściej niż osoby ich niewybierające twierdzą, że relacje są dobre. Ale już czytelnicy prasy, osoby, które oglądały filmy o Polsce lub słyszały o niej od polityków, częściej niż niewskazujące na te źródła informacji o Polsce źle wypowiadają się o wzajemnych relacjach.

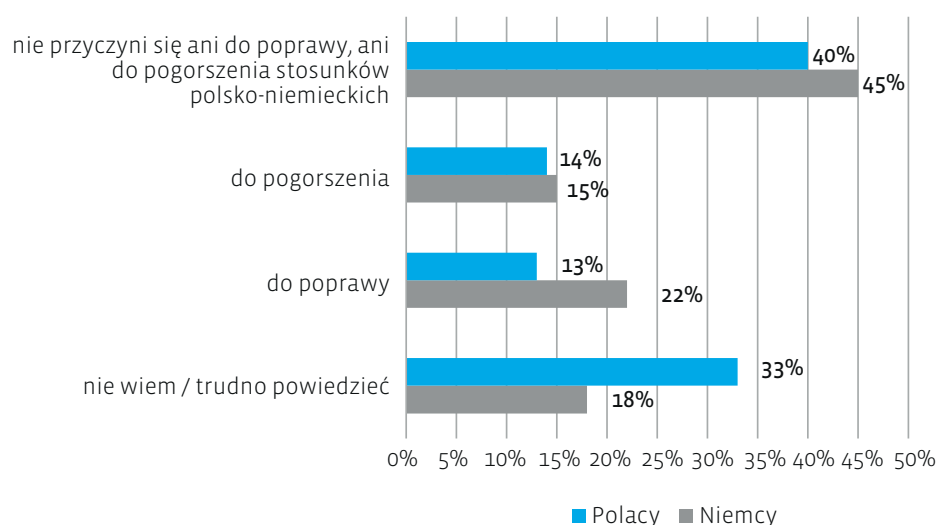
Wpływ na ocenę stosunków mają poglądy na temat funkcjonowania kraju oraz opinie o Polakach. Niemcy wystawiający Polsce dobre opinie częściej niż ci, którzy oceniają ją źle, sądzą, że wzajemne relacje są dobre. Istnieją także silne i obustronne zależności między poziomem sympatii a oceną stanu relacji polsko-niemieckich – badani wyrażający sympatię częściej niż respondenci wskazujący na niechęć wobec Polaków pozytywnie postrzegają stan wzajemnych stosunków. I odwrotnie – ci, którzy dobrze oceniają wzajemne stosunki, częściej wyrażają sympatie wobec Polaków niż osoby, uważające relacje polsko-niemieckie za złe. Podobne związki zachodzą między akceptacją i oceną stosunków dwustronnych. Badani Niemcy, którzy dobrze oceniają stan relacji, częściej wyrażają akceptację wobec Polaka niż ci, którzy stosunki te widzą źle. Z kolei w odwrotnym kierunku takie zależności zachodzą już tylko w kilku wypadkach. Osoby, które nie chciałyby mieć Polaka jako przełożonego, podwładnego lub wykładowcy, źle oceniają stan relacji częściej niż ci, którzy nie mają nic przeciwko Polakowi w tej roli.

Stan relacji na poziomie politycznym może zależeć od stopnia porozumienia i intensywności kooperacji między konkretnymi ekipami sprawującymi władzę w obu państwach. Jesienią 2021 roku doszło do zmiany niemieckiej koalicji rządowej. Kanclerz Angelę Merkel z partii CDU wraz z rządem chadecko-socjaldemokratycznym zastąpił Olaf Scholz z SPD, rządzący wraz z liberalną FDP i Zielonymi. Angela Merkel stała na czele niemieckiego rządu cztery kadencje, czyli szesnaście lat, co wzmacnia zasadność pytania, czy zmiana kanclerza i koalicji będzie miała wpływ na prowadzoną politykę, w tym wypadku na stosunki polsko-niemieckie.

Największe i zbliżone wielkością grupy badanych Polaków i Niemców uważają, że zmiana rządu w Niemczech nie wpłynie na relacje obu krajów. Uważa tak 40% Polaków i 45% Niemców. Podobny odsetek (odpowiednio 14% i 15%) sądzi, że dojdzie do pogorszenia stosunków, a 13% Polaków i 22% Niemców oczekuje ich poprawy. Jak można przypuszczać, w Polsce jest jednocześnie wyższy odsetek osób, które nie mają zdania na ten temat (33%), zapewne z uwagi na mniejszą znajomość szczegółów niemieckiej polityki.

Największe grupy Polaków (40%) i Niemców (45%) nie przewidują ani poprawy, ani pogorszenia relacji polsko-niemieckich w związku ze zmianą rządu federalnego

Wykres 22. Czy zmiana rządu w Niemczech przyczyni się do poprawy czy do pogorszenia stosunków polsko-niemieckich? Odpowiedzi Polaków i Niemców w 2022 roku

Źródło: Barometr Polska – Niemcy, 2022 rok.

Po polskiej stronie na odpowiedzi wpływa stopień deklarowanego zainteresowania polityką międzynarodową – osoby twierdzące, że się nią interesują (46%), częściej niż osoby niezainteresowane (29%) sądzą, że zmiana władzy w Niemczech nie wpłynie na wzajemne relacje. Z kolei widzowie TVP i słuchacze Polskiego Radia są częściej niż inni przekonani, że dojdzie do poprawy stosunków.

Częściej niż pozostali o braku wpływu zmiany niemieckiego rządu na stan obustronnych relacji przekonani są najstarsi niemieccy badani (59%), którzy zapewne nieraz obserwowali już brak oddziaływania zmiany władzy na kontakty z innymi krajami (najmłodsze roczniki badanych pamiętają jedynie Angelę Merkel jako kanclerza). Interesujący jest także wpływ deklarowanego korzystania z różnego typu mediów. Osoby regularnie korzystające ze wszystkich analizowanych źródeł wiedzy społeczno-politycznej stosunkowo częściej niż pozostałe uważają, że zmiana władzy pozwoli poprawić relacje polsko-niemieckie. Częściej przekonani o możliwościach poprawy wzajemnych relacji pod rządami nowej koalicji są wyborcy lidera tego sojuszu – socjaldemokracji (36%) – niż partii opozycyjnych: CDU/CSU (24%) lub Alternatywy dla Niemiec (15%).

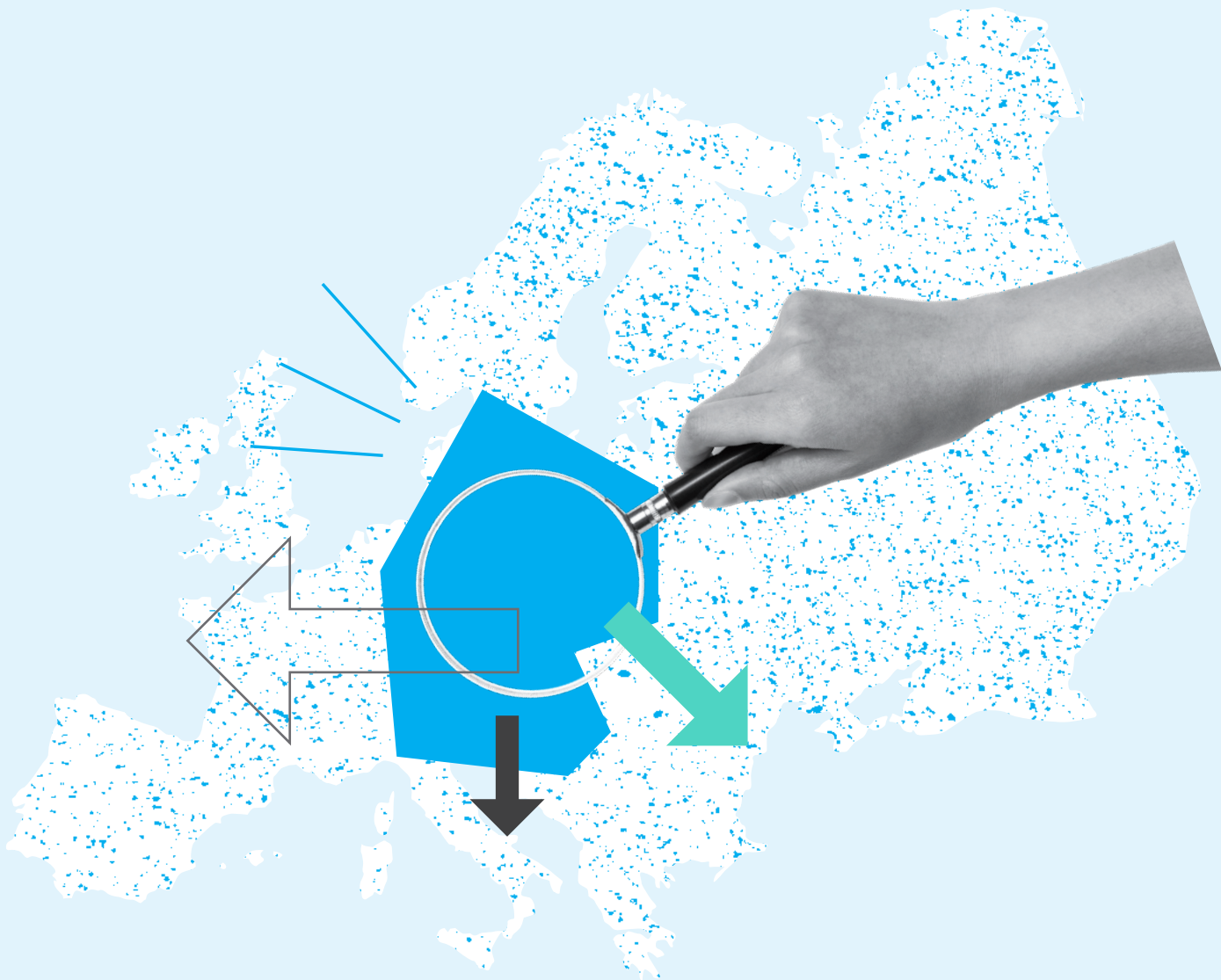

Niemiecka polityka europejska budzi w Polsce liczne kontrowersje. Politycy rządzącej koalicji obwiniają niemieckie władze za konflikt między Warszawą i Brukselą w sprawie nieprzestrzegania przez polski rząd zapisów unijnych traktatów, szczególnie w kwestii zasady praworządności. Konflikt ten ma dla Polski wymierne skutki w postaci kar wymierzanych przez Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej oraz niezatwierdzenia polskiego Krajowego Planu Odbudowy. Polskie władze oraz prorządowe media obarczały winą za te decyzje nie tylko instytucje unijne, ale często głównie władze Niemiec. Przedmiotem ostrej krytyki, tym razem nie tylko ze strony rządu polskiego, była niemiecka polityka wobec Rosji, a szczególnie rosnąca zależność Niemiec od dostaw rosyjskich surowców energetycznych. Krytyka ta miała niewątpliwie wpływ na polskie oceny niemieckiej polityki europejskiej. Ostatnie lata to okres wyraźnego pogarszania polskich ocen niemieckiej polityki europejskiej i ta tendencja ujawniła się wyraźnie także w wynikach badania z 2022 roku. Obecnie tylko 43% badanych uważa, że Niemcy przyczyniają się do lepszej współpracy w Europie. W porównaniu z 2015 rokiem, kiedy w Polsce doszła do władzy koalicja Zjednoczonej Prawicy, odsetek ocen pozytywnych zmniejszył się zatem o dwadzieścia pięć punktów procentowych. Temu spadkowi ocen pozytywnych towarzyszył jednak znacznie mniej spektakularny wzrost ocen negatywnych – z 20% w 2015 roku do 26% w 2022 roku. Obecnie co czwarty Polak uważa, że Niemcy to kraj, który przyczynia się do zaostrzania sporów i napięć w Europie. Zdecydowanie szybciej rósł odsetek osób, które nie umiały lub nie chciały dokonać oceny polityki zachodniego sąsiada Polski – z 12% w 2015 roku do 31% w 2022 roku.

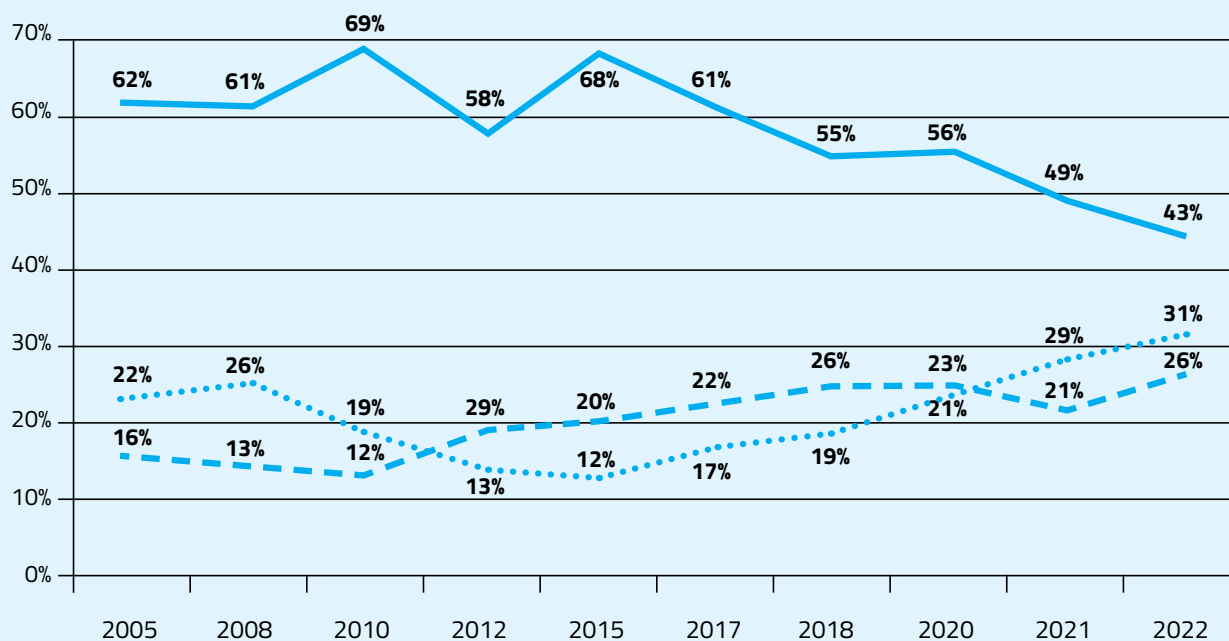
Tylko 43% badanych uważa, że Niemcy przyczyniają się do lepszej współpracy w Europie

Oceny niemieckiej polityki najsilniej różnicują preferencje polityczne polskich respondentów. Główna linia podziału przebiega (podobnie jak w wielu innych kwestiach będących przedmiotem naszego badania) między zwolennikami obecnie rządzącej partii Prawo i Sprawiedliwość a zwolennikami opozycji. Negatywne oceny niemieckiej polityki wyraża połowa zwolenników Prawa i Sprawiedliwości oraz jedynie 8% sympatyków Koalicji Obywatelskiej i 6% zwolenników Lewicy. Pozytywnie o niemieckiej polityce w Europie wypowiada się co czwarty sympatyk Prawa i Sprawiedliwości, ale aż 78% wyborców Koalicji Obywatelskiej i 75% wyborców Lewicy. Najbardziej krytyczni wobec polityki europejskiej Niemiec są zwolennicy Konfederacji (65% ocen negatywnych i tylko 17% ocen pozytywnych).

Negatywne oceny niemieckiej polityki wyraża połowa zwolenników Prawa i Sprawiedliwości oraz jedynie 8% sympatyków Koalicji Obywatelskiej i 6% zwolenników Lewicy

Jak należy oceniać niemiecką politykę europejską? Odpowiedzi Polaków w latach 2005–2022

PL

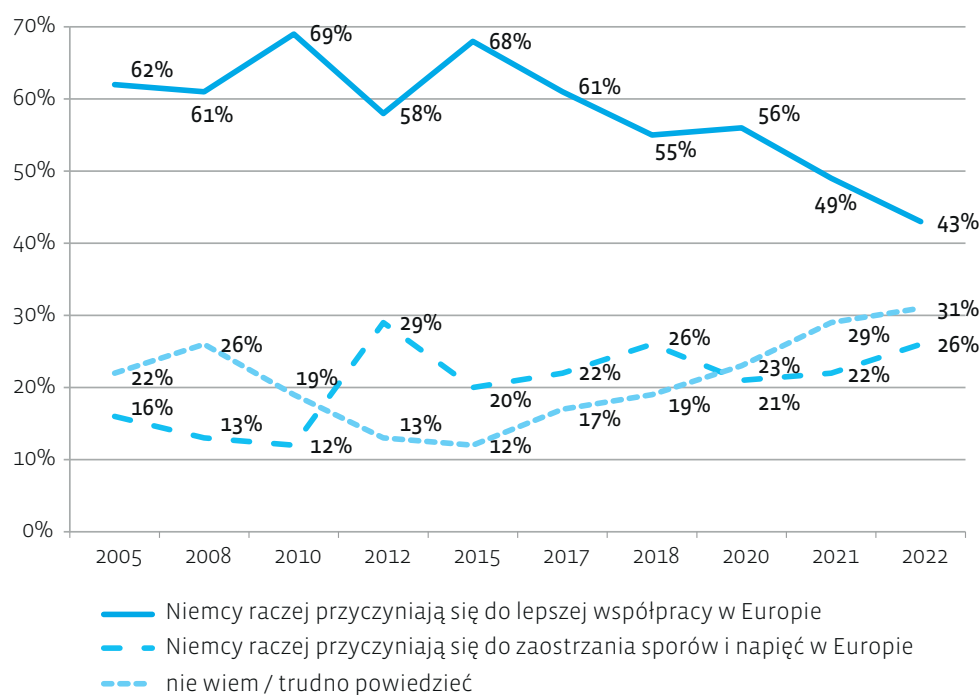
- Niemcy raczej przyczyniają się do lepszej współpracy w Europie
- - Niemcy raczej przyczyniają się do zaostrzania sporów i napięć w Europie
- nie wiem / trudno powiedzieć

Konsumenci mediów publicznych częściej źle oceniają niemiecką politykę europejską

Na wizerunek niemieckiej polityki europejskiej wpływ ma pobyt w Niemczech. Osoby, które odwiedziły ten kraj, częściej niż pozostałe uważają, że Niemcy przyczyniają się do lepszej współpracy w Europie. Podobnie oddziałuje dowiadywanie się o Niemczech z różnych źródeł informacji – badani, którzy wskazują zróżnicowane źródła wiedzy o Niemczech, częściej niż osoby ich niewskazujące dobrze oceniają niemiecką politykę europejską. Występuje jednocześnie identyczny związek jak w wypadku ocen Niemiec jako kraju – konsumenci mediów publicznych częściej źle oceniają niemiecką politykę europejską niż ci, którzy nie korzystają z tych kanałów. Czytelnicy prasy oraz odbiorcy prywatnych telewizji i rozgłośni radiowych mają lepsze oceny od tych, którzy nie czerpią wiedzy politycznej z tych programów.

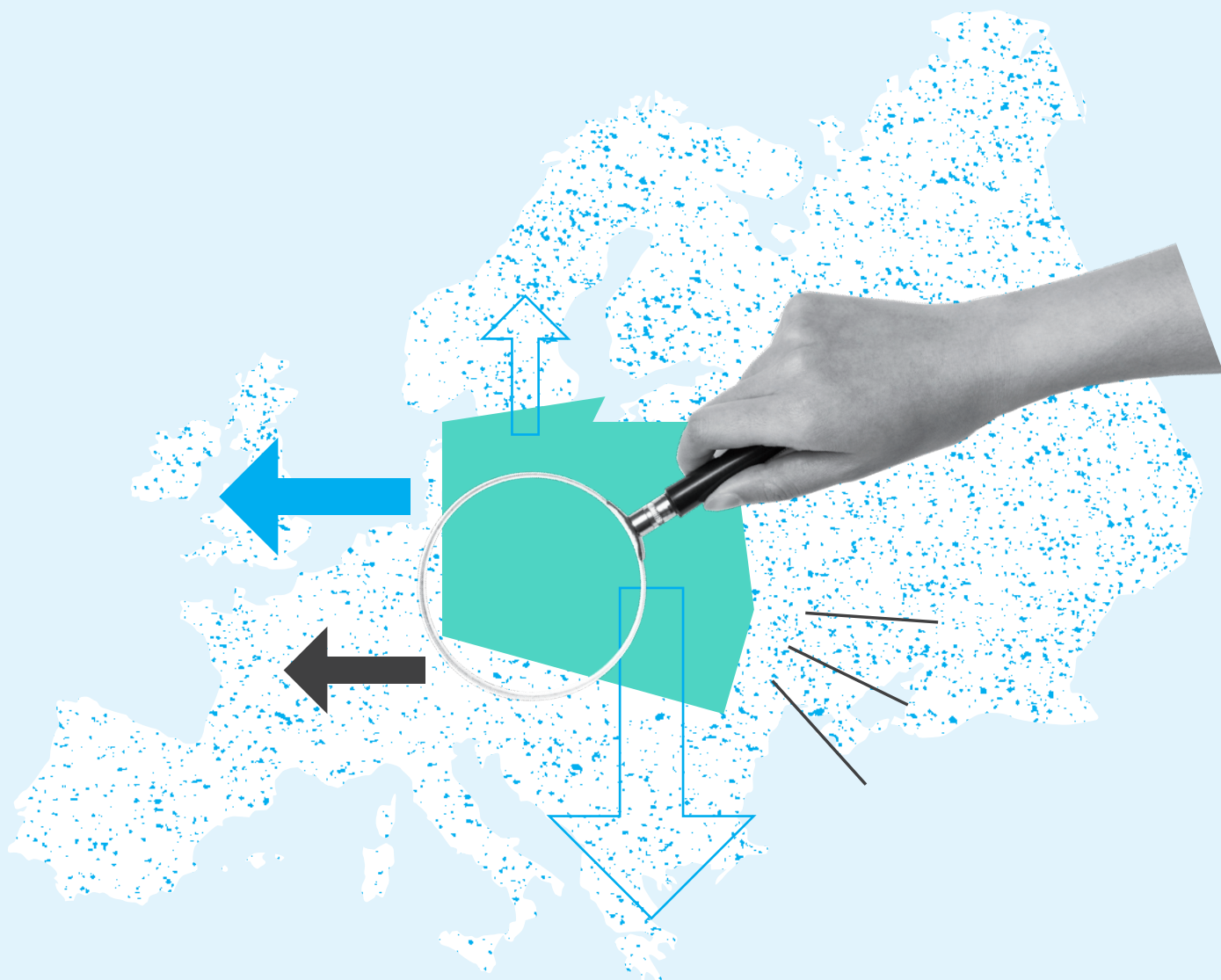
Polacy, którzy mają pozytywny obraz Niemiec, częściej niż osoby, które źle postrzegają ten kraj, dobrze wypowiadają się o niemieckiej polityce europejskiej. Podobna zależność występuje w wypadku sympatii – im lepszy obraz, tym silniejsza i częstsza sympatia. Także pozytywna ocena relacji polsko-niemieckich sprzyja dobrej ocenie polityki europejskiej Niemiec.

Wykres 23. Jak należy oceniać niemiecką politykę europejską? Odpowiedzi Polaków w latach 2005–2022

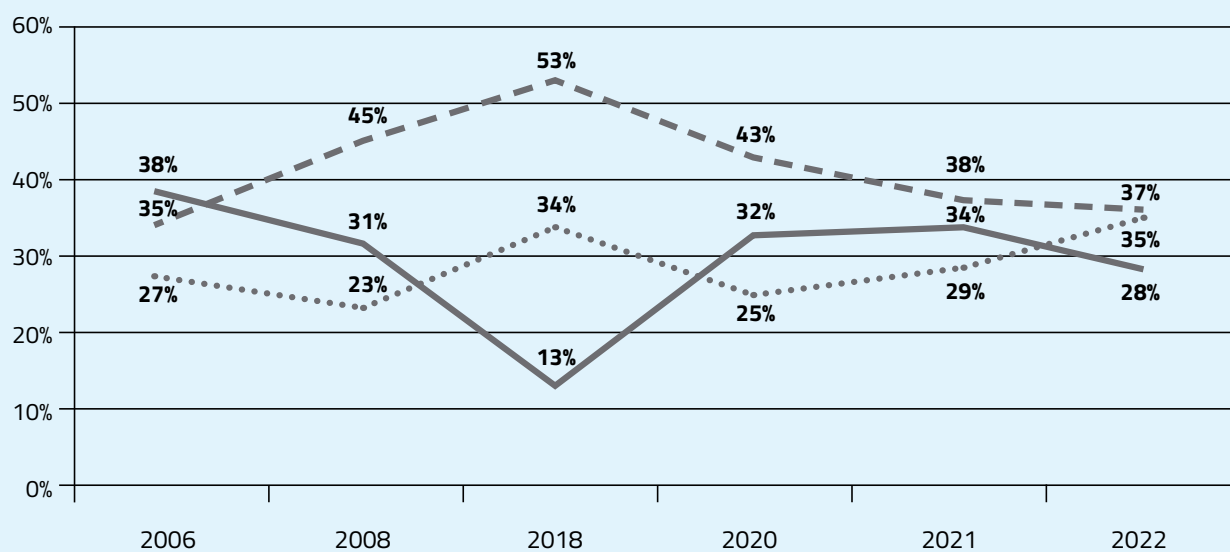

Źródło: Barometr Polska – Niemcy, 2022 rok.

Inaczej niż w Polsce, w Niemczech od kilku lat utrzymuje się pewien spadek negatywnych ocen polskiej polityki europejskiej, ale trzeba zaznaczyć, że jest to spadek z dość wysokiego poziomu. W 2018 roku aż 53% Niemców

Jak należy oceniać polską politykę europejską? Odpowiedzi Niemców w latach 2006–2022

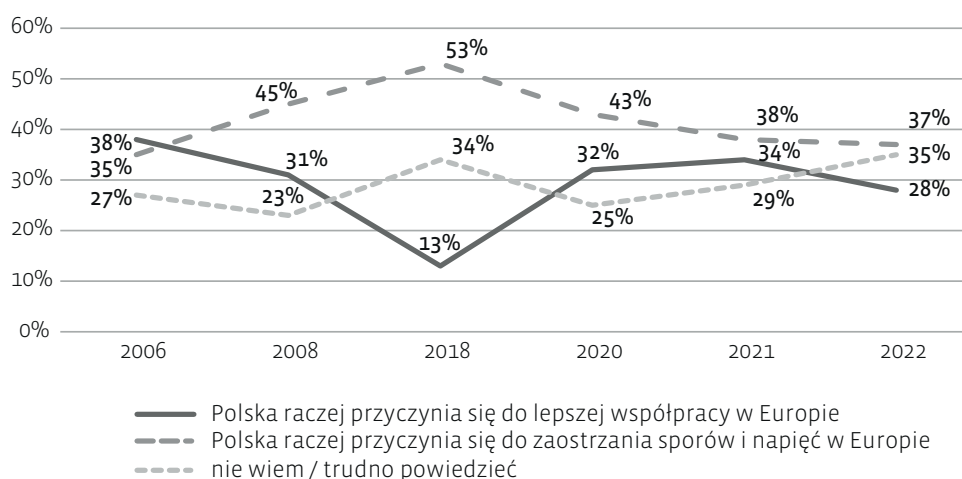
DE

- Polska raczej przyczynia się do lepszej współpracy w Europie
- - - Polska raczej przyczynia się do zaostrzania sporów i napięć w Europie
- nie wiem / trudno powiedzieć

było zdania, że Polska przyczynia się do zaostrzania sporów i napięć w Europie, a w 2022 roku odsetek osób tak uważających zmniejszył się do 37%. Nadal jednak opinie krytyczne o polskiej polityce europejskiej przeważają nad pozytywnymi. Obecnie jedynie 28% Niemców uważa, że Polska przyczynia się do lepszej współpracy w Europie. Niemieckie opinie o polskiej polityce różnicuje wiek badanych. Krytyczne opinie podziela aż 62% osób w wieku powyżej sześćdziesięciu pięciu lat. Jeśli chodzi o sympatie polityczne, to najbardziej krytyczni są zwolennicy Zielonych (50% ocen krytycznych), natomiast najlepsze oceny polskiej polityki wyrażają zwolennicy Alternatywy dla Niemiec: 39% pozytywnych, a tylko 26% negatywnych. Najwyraźniej część wyborców Alternatywy dla Niemiec sympatyzuje z eurosceptycznym podejściem polskiego rządu i rządzącej w Polsce prawicowej koalicji oraz podziela jej podejście do Europy.

Jedynie 28% Niemców uważa, że Polska przyczynia się do lepszej współpracy w Europie

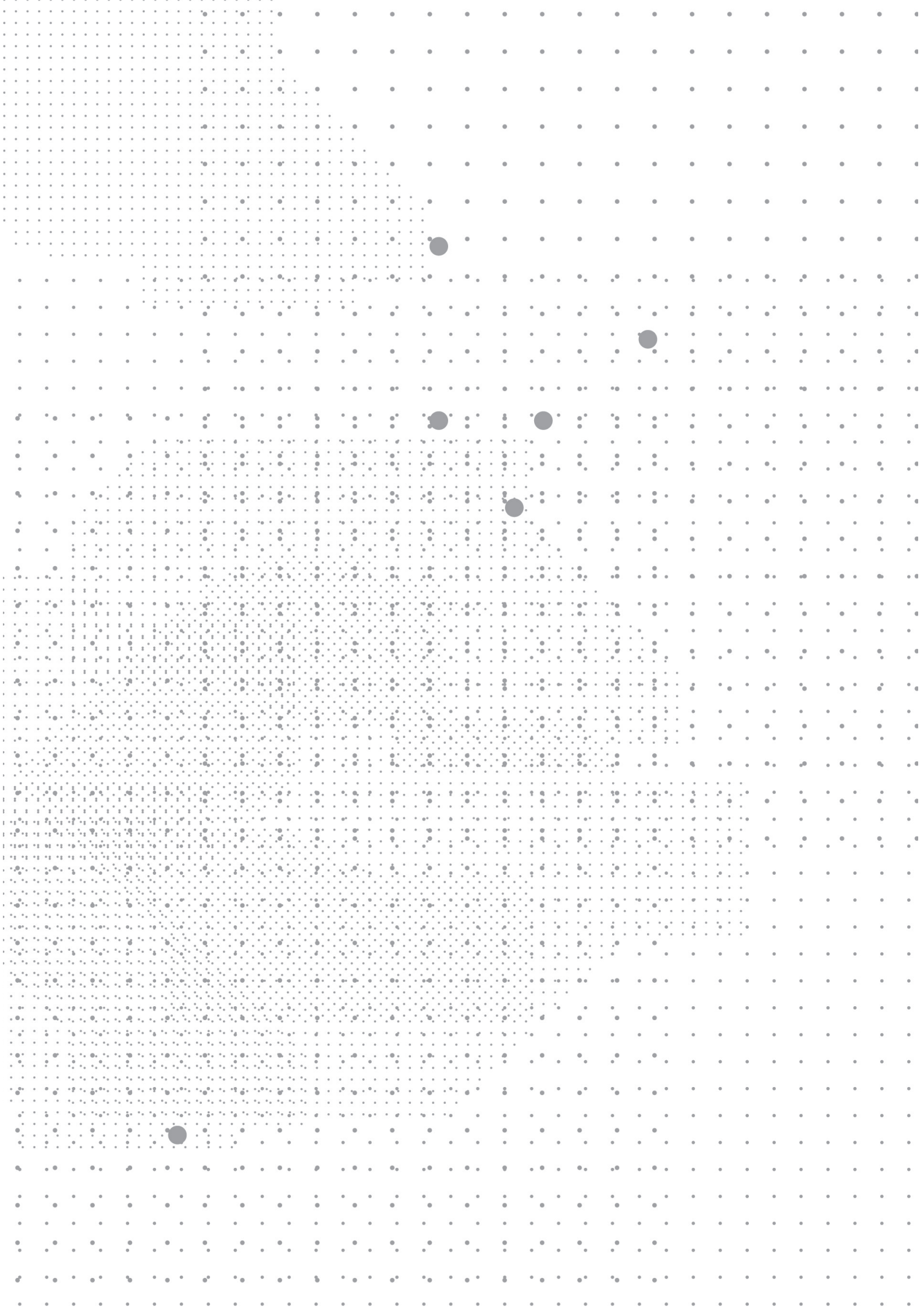
Wykres 24. Jak należy oceniać polską politykę europejską? Odpowiedzi Niemców w latach 2006–2022

Źródło: Barometr Polska – Niemcy, 2022 rok.

Na opinie o polskiej polityce europejskiej wpływ mają źródła wiedzy na temat Polski. Niemcy, którzy informacje czerpią z telewizji, prasy oraz wypowiedzi polityków, częściej niż osoby niekorzystające z tych źródeł uważają, że Polska przyczynia się do zaostrzania sporów w Europie. Fakt pobytu w Polsce nie oddziałuje na odpowiedzi.

Niemcy, którzy mają pozytywny obraz Polski, częściej niż ci, którzy oceniają ją źle jako kraj, dobrze postrzegają polską politykę europejską. I na odwrót – osoby krytycznie oceniające stan polskiej demokracji w większości uznają, że Polska przyczynia się do podziałów i sporów w Europie. Dwustronna zależność istnieje także między oceną stanu relacji polsko-niemieckich oraz polskiej polityki europejskiej – respondenci mający w jednym wypadku pozytywne opinie, mają je i w odniesieniu do drugiego badanego punktu.

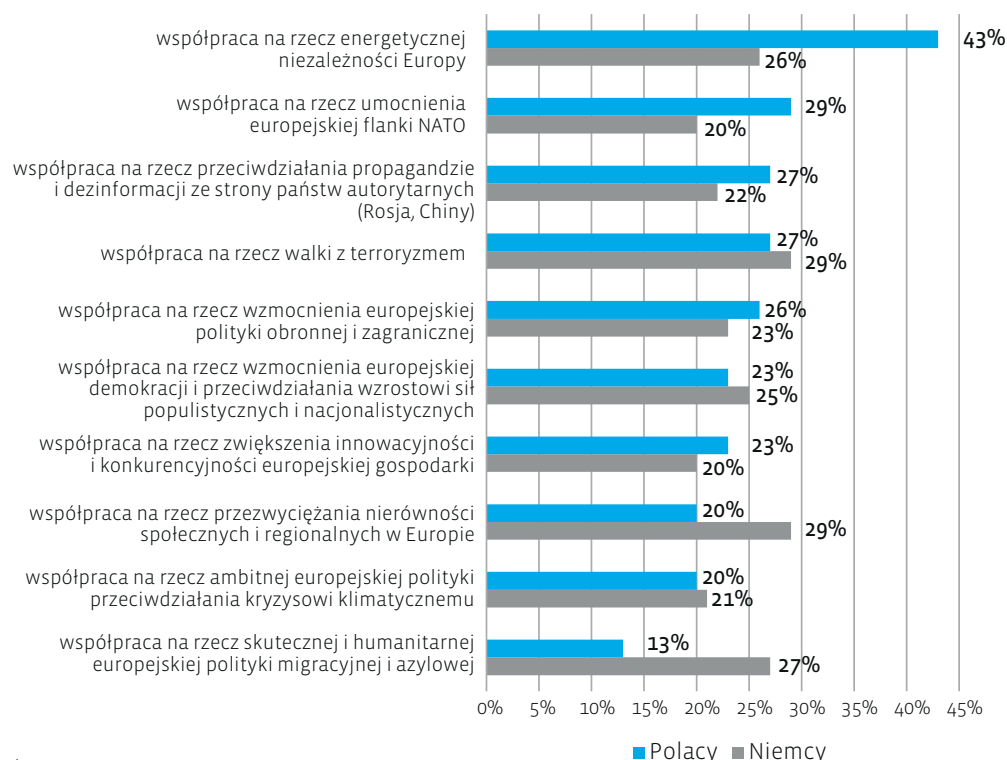

Systematyczna krytyka niemieckiej polityki europejskiej ze strony polskich władz i kontrolowanych przez nie mediów stanowi niewątpliwą przeszkodę w publicznej debacie na temat możliwych i oczekiwanych obszarów współpracy Polski i Niemiec w Europie. To może tłumaczyć, przynajmniej w pewnym stopniu, dlaczego Polaków i Niemców dzieli różnica co do pożądaných obszarów współpracy Polski i Niemiec. W Polsce jako najistotniejsza postrzegana jest współpraca na rzecz niezależności energetycznej Europy (43% wskazań w Polsce wobec 26% wskazań w Niemczech). Kolejne dwa wskazania to współpraca na rzecz umocnienia wschodniej flanki NATO i przeciwdziałanie dezinformacji ze strony państw autorytarnych, jak Rosja czy Chiny. Wszystkie trzy najczęściej wskazywane przez Polaków kwestie były stosunkowo rzadziej wybierane przez niemieckich respondentów. Po stronie niemieckiej trudno wskazać jedną kwestię wyraźnie częściej wybieraną od pozostałych. Niemcy stosunkowo często wybierali współpracę na rzecz walki z terroryzmem. W tej kwestii liczba wskazań w Polsce i Niemczech była dość zbliżona – wybrało ją 29% Niemców i 27% Polaków. W innych ważnych dla Niemców sprawach, takich jak przewyższanie nierówności społecznych i regionalnych w Europie, różnice w preferencjach były już dość wyraźne – 29% w Niemczech i 20% w Polsce. Jeszcze bardziej wyrazista była różnica dotycząca współpracy na rzecz nowej polityki migracyjnej Unii Europejskiej – 27% wskazań w Niemczech, a jedynie 13% w Polsce. Zaskakiwać może dość niska pozycja współpracy w dziedzinie polityki klimatycznej – w obu krajach wskazał ją co piąty respondent. Za tymi odsetkami mogą kryć się jednak pewne istotne różnice. Można się domyślać, że Polacy przykładają mniejszą wagę do kwestii klimatycznych niż na przykład do kwestii bezpieczeństwa. Z kolei Niemcy, którzy kładą duży nacisk na potrzebę ambitnej polityki w dziedzinie klimatu, mogą nie postrzegać Polski jako ważnego partnera w tej dziedzinie.

Biorąc jednak pod uwagę stosunkowo duże rozproszenie odpowiedzi (które w pewnym stopniu wynika ze sposobu postawienia pytania o wybór maksymalnie trzech z dziesięciu możliwości), można powiedzieć, że oba społeczeństwa widzą szanse współpracy w każdym obszarze – mimo istotnych różnic w hierarchii ich ważności.

W Polsce jako najistotniejsza postrzegana jest współpraca na rzecz niezależności energetycznej Europy

Wykres 25. W jakich obszarach Polska i Niemcy powinny ściśle współpracować? Odpowiedzi Polaków i Niemców w 2022 roku. Respondenci mogli wybrać do trzech obszarów z listy

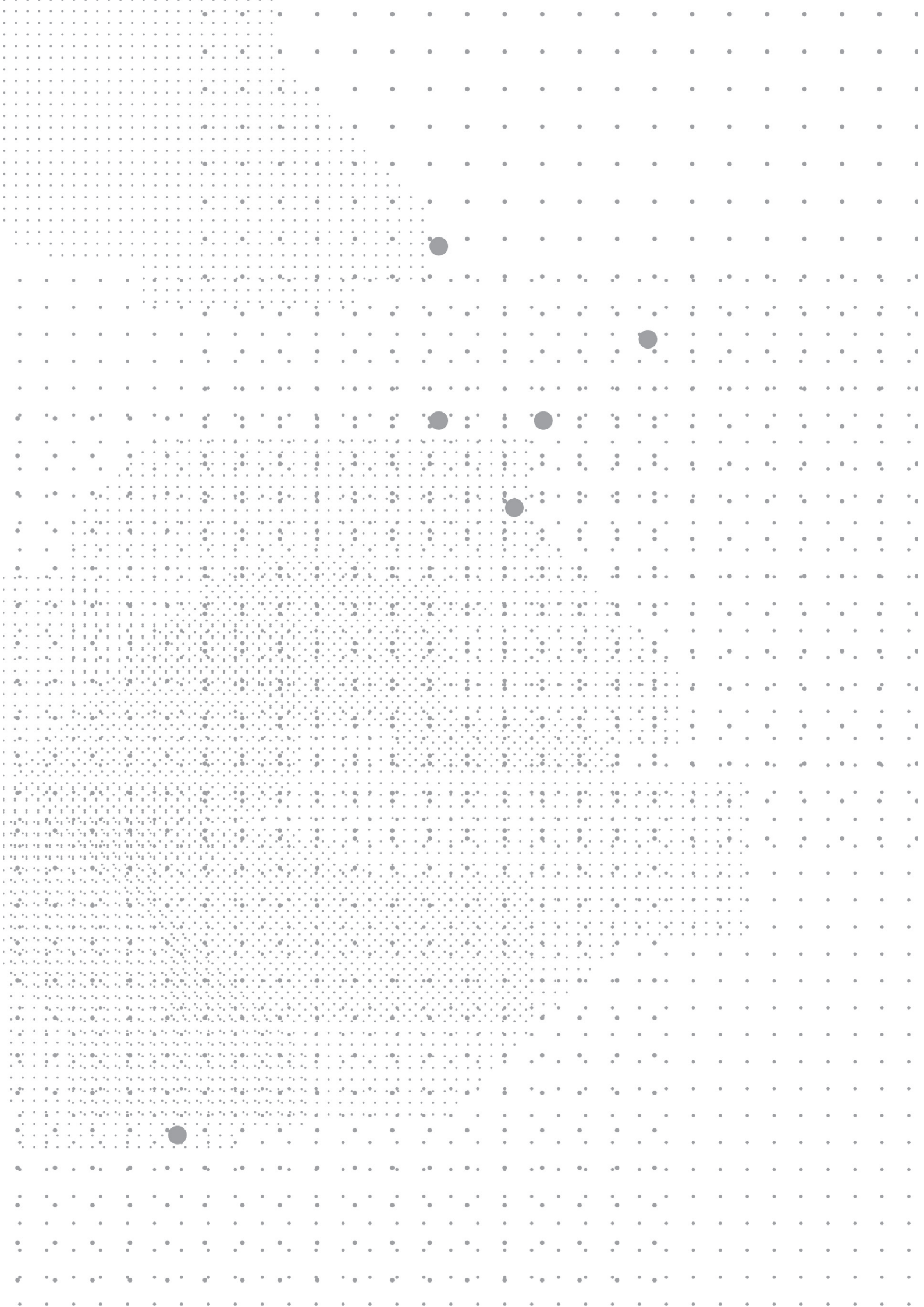
Źródło: Barometr Polska – Niemcy, 2022 rok.

W Polsce preferencje dotyczące współpracy polsko-niemieckiej różni się poziom wykształcenia. Osoby z wyższym wykształceniem przywiązują wyraźnie mniejszą (niż ogół polskiego społeczeństwa) wagę do współpracy w dziedzinie walki z terroryzmem, a większą do współpracy na rzecz umacniania demokracji i wzmacniania europejskiej gospodarki. Z innych różnic najistotniejsze wiążą się z orientacją polityczną badanych. Zwolennicy Prawa i Sprawiedliwości stosunkowo częściej niż ogół badanych wskazują potrzebę współpracy z Niemcami przy umacnianiu wschodniej flanki NATO oraz w dziedzinie walki z terroryzmem, a także w kwestii niezależności energetycznej Europy. Jeszcze silniej akcentują tę ostatnią kwestię zwolennicy Koalicji Obywatelskiej, jednocześnie częściej wskazując potrzebę współpracy w dziedzinie umacniania demokracji oraz walki z dezinformacją. Zwolennicy Koalicji Obywatelskiej wyraźnie częściej niż sympatycy innych ugrupowań politycznych wybierają również współpracę w dziedzinie zwiększania innowacyjności i konkurencyjności europejskiej gospodarki oraz w obszarze polityki klimatycznej. Z kolei zwolennicy Konfederacji najczęściej wskazywali potrzebę współpracy przy wzmacnianiu europejskiej gospodarki, a byli sceptycznie w kwestiach klimatu i obrony demokracji. Elektoraty wszystkich polskich partii – władzy i opozycji – na wysokim miejscu stawiają współpracę w dziedzinie

Elektoraty wszystkich polskich partii na wysokim miejscu stawiają współpracę w dziedzinie niezależności energetycznej Europy

nie niezależności energetycznej Europy. Można powiedzieć, że przy wszystkich podziałach politycznych w Polsce ta kwestia jednocy sympatyków obecnego rządu i opozycji.

Także w Niemczech preferowane obszary współpracy polsko-niemieckiej zależą od orientacji politycznej badanych. Sympatycy chadecji stosunkowo częściej niż inni respondenci wskazują potrzebę współpracy w ramach NATO, z kolei zwolennicy SPD częściej wybierają współpracę w sprawach klimatu. Wyborcy Zielonych silnie akcentują potrzebę współpracy w kwestiach umacniania demokracji. Jednocześnie ci ostatni dość sceptycznie patrzą na polsko-niemiecką współpracę w dziedzinie walki z terroryzmem, a także (co może się wydać zaskakujące) w kwestiach niezależności energetycznej Europy. Wyborcy Alternatywy dla Niemiec, odwrotnie niż Zieloni, chcieliby współpracować z Polską w walce z terroryzmem, ale nie w zwalczaniu populizmu i umacnianiu demokracji. Zarówno w wypadku Polski, jak i w wypadku Niemiec orientacja polityczna badanych odgrywa zatem istotną rolę w kształtowaniu ich preferencji co do obszarów wzajemnej współpracy obu krajów.

Tegoroczne badanie z cyklu „Barometr Polska – Niemcy” przebiegało po raz kolejny w wyjątkowych okolicznościach. Rok temu odbywało się w czasie pandemii COVID-19, która miała bardzo duży wpływ na oba społeczeństwa – politykę, gospodarkę i kwestie polityk społecznych. W tym roku realizacja badania nastąpiła na krótko przed rosyjską napaścią na Ukrainę, która jeszcze głębiej niż pandemia oddziaływała – i oddziałuje – na politykę obu krajów oraz na dialog polityczny między nimi. Reakcjom obu społeczeństw na wojnę w naszym najbliższym sąsiedztwie poświęciliśmy specjalne wydanie „Barometru Polska – Niemcy”, oparte na badaniach przeprowadzonych zarówno przed rozpoczęciem działań wojennych, jak i w ich trakcie. W obecnym – regularnym – badaniu przedstawiamy wyniki tej części analiz, które dotyczą spraw bezpośrednio niepowiązanych z wojną, takich jak źródła wiedzy naszych społeczeństw o sobie wzajemnie, poziom dystansu społecznego czy wzajemne sympatie. Nie można oczywiście wykluczyć, że i w tych obszarach wojna i reakcje na nią spowodowały istotne zmiany wzajemnego postrzegania. O tym, a także o trwałości ewentualnych zmian, będziemy się mogli przekonać w kolejnej edycji „Barometru Polska – Niemcy”, którą planujemy na 2023 rok.

Tegoroczne badania przynoszą interesujące wnioski dotyczące nie tylko wzajemnego postrzegania się Polaków i Niemców, ale także różnic w korzystaniu ze źródeł wiedzy. Poznanie tych ostatnich pozwala lepiej zrozumieć wyzwania, jakie pojawiają się w kreowaniu wzajemnego wizerunku, a także jego wykorzystywaniu i wpływaniu na niego. Jest to tym istotniejsze, że – jak pokazują analizy – źródła, z których Polacy i Niemcy czerpią wiedzę polityczną, mają, zwłaszcza po polskiej stronie, kolosalny wpływ na opinie.

Odpowiedzi na pytanie o źródła wiedzy społeczno-politycznej pokazują zdecydowane różnice między Polakami a Niemcami. Ci drudzy chętnie czerpią ją z mediów publicznych, które w Polsce cieszą się wyraźnie mniejszą popularnością i zaufaniem, co potwierdzają także tegoroczne badania Centrum Badania Opinii Społecznych⁵. Wskazują one, że z aprobatą o telewizji publicznej wypowiada się 40% badanych, a o Polskim Radiu – 31%. Mniej Polaków niż Niemców czerpie informacje z prasy drukowanej i jej wydań internetowych. W Polsce z kolei chętniej sięga się po informacje zamieszczane na portalach internetowych czy Facebooku.

Warto zwrócić uwagę na wysoką pozycję szkoły jako źródła wiedzy o Niemczech. To ważne, aby system edukacji przekazywał informacje o sąsiednim kraju. Jednocześnie tym istotniejsze wydaje się pytanie, jakiego typu wiedza tra-

⁵ Ocena głównych stacji telewizyjnych i radiowych. Komunikat z badań nr 64/2022, Centrum Badania Opinii Społecznej, Warszawa 2022, s. 2–6.

fia do uczniów. Odpowiedź na to pytanie wychodzi jednak poza ramy badań z cyklu „Barometr Polska – Niemcy”, chociaż z pewnością zasługuje na uwagę badaczy. W Niemczech, gdzie odsetek respondentów, którzy wskazują szkołę jako źródło wiedzy o Polsce, jest relatywnie niższy, należy sobie postawić pytanie, jak można to zmienić.

Ogólnie wyższe po polskiej stronie odsetki wskazań różnych źródeł, z jakich pochodzi wiedza badanych o kraju sąsiada, potwierdzają formułowaną w debatach o relacjach polsko-niemieckich tezę, że w Polsce więcej jest informacji o Niemczech niż odwrotnie. Oczywiście część odbiorców świadomie takiej wiedzy szuka, ale zapewne zdecydowana większość przyswaja ją jedynie, jeśli akurat ma okazję się z nią spotkać. Kluczowy jest tu jednak fakt, że Polacy, którzy dowiadują się o Niemczech z różnorodnych źródeł, mają lepszy obraz tego kraju i jego polityki europejskiej.

Jednocześnie dla niemieckich odbiorców „Barometru Polska – Niemcy” interesująca może wydać się informacja, że Niemcy są w Polsce tematem rozmów przy przysłowiowym rodzinnym stole i z rówieśnikami. Stosunkowo wysokie odsetki odpowiedzi pokazują, że „temat niemiecki” w polskim społeczeństwie nadal emocjonuje, bo właśnie o takich tematach dyskutuje się częściej. Niestety, jest to niejednokrotnie wynik wykorzystywania tego tematu przez niektóre siły polityczne do wewnętrznej walki politycznej.

Odpowiadając na pytanie o to, jak zwiększać wiedzę Niemców o Polsce, należy stwierdzić, że warto zadbać o szerszą dostępność do informacji na jej temat w miejscach, gdzie byłyby one widoczne bez konieczności podejmowania starań o ich znalezienie. Poza wspomnianą już szkołą ważnym miejscem jest telewizja, ponieważ to ona jest w Niemczech najpopularniejszym źródłem wiedzy społeczno-politycznej. Także politycy mogą dorzucić swoją cegiełkę, mówiąc o Polsce. Warto rozważyć znaczenie rzadziej wybieranych pozycji produktów kultury wysokiej – filmów, seriali czy książek. Zapytać bowiem należy, co jest przyczyną, a co skutkiem: czy niewielka dostępność ich na rynku powoduje, że nieliczni respondenci wskazują je jako źródła wiedzy o kraju sąsiada, czy świadomy brak zainteresowania nie motywuje do zwiększania podaży. Jak zwykle w takich wypadkach – są to kwestie połączone. Łatwo dostępne, odpowiednio rozreklamowane i objaśnione polskie filmy czy książki cieszą się na ich prezentacjach w Niemczech dużym zainteresowaniem, choć oczywiście określenie „duże” odnosi się do ograniczonej liczebnie publiczności. Z tego typu działań na pewno nie można jednak rezygnować.

Co wpływa najbardziej na wzajemne opinie

Na odpowiedzi badanych po obu stronach granicy wpływają różnego typu czynniki. W Polsce są to częściej niż w Niemczech preferencje polityczne oraz media, z których czerpie się wiedzę o polityce. Po niemieckiej stronie na wizerunek Polski oddziałują raczej ogólne zainteresowanie polityką oraz pobyt

w tym kraju, jak również, w wybranych sytuacjach, zamieszkiwanie w krajach związkowych graniczących z Polską.

Podziały w opiniach Polaków na temat Niemiec i Niemców przebiegają według typowych obecnie w Polsce podziałów politycznych na zwolenników rządu i opozycji oraz odbiorców mediów publicznych i prywatnych. Zwolennicy Prawa i Sprawiedliwości rzadziej darzą Niemców sympatią czy zaakceptowaliby ich w różnych rolach społecznych niż wyborcy Koalicji Obywatelskiej i mają gorszy obraz Niemiec jako kraju.

Podobnie widzowie telewizji publicznej i słuchacze Polskiego Radia częściej odczuwają niechęć do Niemców niż osoby, które nie korzystają z tych mediów, rzadziej są gotowi zaakceptować Niemca w różnych rolach społecznych, a także mają gorszy obraz Niemiec jako kraju. Jednocześnie dobrze oceniają oni stan stosunków polsko-niemieckich.

Interesujący wpływ ma zaś czerpanie wiedzy o samych Niemczech z konkretnych źródeł wiedzy. Badani Polacy, którzy oglądali programy o Niemczech w telewizji, czytali o nich w gazetach, na portalach, w mediach społecznościowych lub słyszeli wypowiedzi polityków, mają częściej złe zdanie o stanie stosunków polsko-niemieckich, ale także częściej wykazują sympatię wobec Niemców niż ci, którzy nie wskazali wyżej wymienionych źródeł wiedzy o sąsiednim kraju.

Po niemieckiej stronie na odpowiedzi wpływa znacznie stopień zainteresowania polityką europejską i międzynarodową. Badani wykazujący ogólnie duże zainteresowanie polityką częściej czerpią wiedzę o Polsce z różnych źródeł, a także częściej darzą Polaków sympatią, są skłonni zaakceptować Polaka w różnych rolach społecznych oraz mają lepszą opinię o Polsce i o stosunkach polsko-niemieckich.

Także pobyt w Polsce, podobnie jak w minionych latach, ma zdecydowany wpływ na odpowiedzi niemieckich badanych. Niemcy, którzy odwiedzili Polskę przynajmniej raz po przemianach lat 1989–1990, mają lepszy jej obraz i darzą Polaków większą sympatią niż ci, którzy w Polsce jeszcze nigdy nie byli. Ponownie należy więc zaapelować, zwłaszcza w obecnym czasie wychodzenia z pandemii, o zwiększenie wysiłków na rzecz zachęcania Niemców do przyjazdu do Polski.

Wreszcie nie bez znaczenia dla niemieckich opinii jest geograficzne miejsce zamieszkania, a konkretnie – jego oddalenie od Polski. Osoby z przygranicznych krajów związkowych częściej niż pozostali wskazują sympatię wobec Polaków, ale fakt ten nie wpływa już na poziom akceptacji Polaka w różnych rolach społecznych. Łatwo to wytłumaczyć. Można nie mieć nic przeciwko polskiemu koledze w pracy, sąsiadowi, szefowi czy radnemu, niekoniecznie darząc go sympatią. Fakt zamieszkiwania przy granicy nie różnicuje zaś niemieckich ocen stosunków polsko-niemieckich.

Na koniec warto podkreślić jeszcze jedną tendencję: niemieccy badani, którzy zgadzają się z pozytywnymi opiniami o Polsce, zdecydowanie częściej

wyrażają sympatię wobec Polaków niż ci, którzy źle postrzegają Polskę jako kraj. W wypadku poziomu akceptacji Polaka w różnych rolach społecznych zależność ta nie ma znaczenia. Podkreśla to wniosek, który wielokrotnie już formułowaliśmy w ramach serii „Barometr Polska – Niemcy”: poziom sympatii odnosi się zazwyczaj do pewnego ogółu, poziom akceptacji – do jednostki. Ten „ogół” kojarzony jest z krajem – stąd powiązanie ocen. Z kolei chęć przebywania, współpracy czy wejścia w głębsze relacje z jednostką jest od tego raczej lub w ogóle niezależny. Tę otwartość można zaobserwować podczas programów wymian, partnerstw miast czy projektów organizacji społecznych.

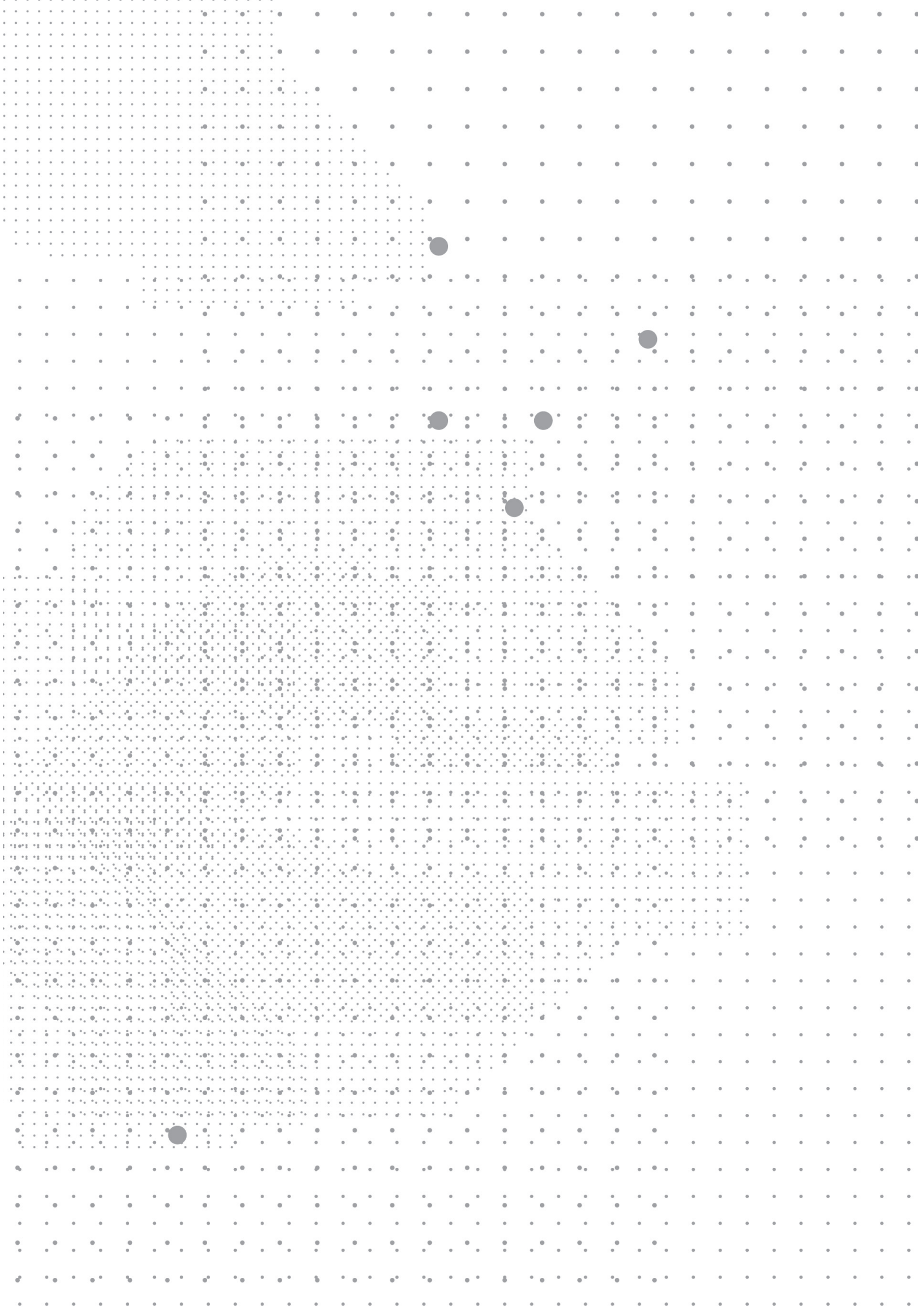

Badanie zostało zrealizowane od 14 do 22 lutego 2022 roku przez Kantar Public na panelach internetowych w Polsce i w Niemczech. Ogólnokrajowe próby liczące po tysiąc respondentów są reprezentatywne dla ogółu populacji w wieku od osiemnastu do siedemdziesięciu pięciu lat ze względu na płeć, wiek, wykształcenie oraz miejsce zamieszkania.

W próbie ograniczono wiek respondentów do przedziału od osiemnastu do siedemdziesięciu pięciu lat. Badania internetowe mają bowiem trudność z docieraniem do seniorów, ponadto starsze osoby korzystające z Internetu nie pod każdym względem reprezentują postawy charakterystyczne dla tej kategorii wiekowej. Zrezygnowano także z badania najmłodszych respondentów, w wieku od szesnastu do osiemnastu lat. Osoby te w ostatnich badaniach najczęściej nie umiały udzielić odpowiedzi na pytania. Dla porównania w badaniu CAPI w 2020 roku w próbie tysiąca osób w Niemczech były 62 osoby (6,5%), a w Polsce było 35 osób (niecałe 3%) powyżej siedemdziesiątego piątego roku życia oraz odpowiednio około 4% i 3% osób w wieku od szesnastu do osiemnastu lat.

Struktura panelistów jest bliska struktury wszystkich internautów. Internet w Polsce nie pokrywa się równomiernie ze strukturą populacyjną ogółu Polaków – istnieją pewne grupy społeczne, których reprezentacja w społeczeństwie jest bardzo niska (należy jednak pamiętać, że także badanie *face-to-face* w domach respondentów nie daje gwarancji całkowicie reprezentatywnego odzwierciedlenia populacji badanych). Jednak przez rekrutację celową Kantar stara się w badaniach odzwierciedlić strukturę dla wszystkich grup demograficznych. Paneliści są regularnie profilowani, pozwala to na zapraszanie tylko tych respondentów, którzy spełniają określone w badaniu kryteria. Czas i niesprzeczność odpowiedzi są odpowiednio kontrolowane.

Badanie internetowe ma jednocześnie pewne zalety. Badani mają więcej czasu na refleksję i mogą lepiej przeanalizować pytanie, gdyż widzą pytania i możliwe odpowiedzi na ekranie komputera. Jest to szczególnie istotne w sytuacji, kiedy badanie dotyczy złożonych kwestii, a do takich można zaliczyć pytania o stosunki polsko-niemieckie. Badanie metodą CAWI zapewnia także respondentom poczucie większej anonimowości w porównaniu z metodą badania „twarzą w twarz” i przez to obniża efekt odpowiadania zgodnie z domniemanymi oczekiwaniami ankietera.

dr Jacek Kucharczyk – socjolog, prezes zarządu Fundacji Instytut Spraw Publicznych w Warszawie. Absolwent Szkoły Nauk Społecznych przy Instytucie Filozofii i Socjologii Polskiej Akademii Nauk. W latach 1994–1995 stypendysta Graduate Faculty of the New School for Social Research w Nowym Jorku. Wcześniej studiował filozofię na University of Kent at Canterbury (Master of Arts in Philosophy, 1992 rok) oraz anglistykę i filozofię na Uniwersytecie Warszawskim (magister filologii angielskiej, 1987 rok). Jest także współzałożycielem i członkiem rady fundacji Prague Civil Society Center oraz przewodniczącym rady Programu Stypendialnego w Open Society Foundations, wcześniej był również członkiem rady Think Tank Fund w Open Society Institute w Budapeszcie (2008–2015). W latach 2011–2015 był członkiem rady Krajowej Szkoły Administracji Publicznej (KSAP). Autor i redaktor licznych artykułów, *policy briefs*, raportów i książek na temat demokracji, populizmu, polityki europejskiej oraz migracji. Często komentuje bieżące wydarzenia polityczne w prasie, radiu i telewizji, a jego wypowiedzi pojawiają się w najważniejszych mediach polskich, europejskich i światowych. W 2019 roku ukazała się pod jego redakcją książka *Phantom Menace. The Politics and Policies of Migration in Central Europe*.

dr Agnieszka Łada-Konefał – wicedyrektor Deutsches Polen-Institut w Darmstadt, do grudnia 2019 roku dyrektor Programu Europejskiego i starszy analityk Instytutu Spraw Publicznych. Doktor nauk humanistycznych w zakresie nauk o polityce Uniwersytetu Warszawskiego. Studiowała nauki polityczne w Warszawie i Berlinie oraz psychologię organizacji w Dortmundzie. Ukończyła Executive Master of Public Administration na Hertie School of Governance. *Visiting fellow* w European Policy Centre w Brukseli (2011), *visiting research fellow* na University of Sussex (2012), *visiting scholar* w Alfred von Oppenheim Centre for European Policy Studies, German Council on Foreign Relations (DGAP) w Berlinie (2013), *visiting researcher* w Stiftung Wissenschaft und Politik w Berlinie (2016/2017). Jest wiceprzewodniczącą Rady Nadzorczej Fundacji Krzyżowa dla Porozumienia Europejskiego. Specjalizuje się w następujących zagadnieniach: Niemcy i stosunki polsko-niemieckie, polska polityka zagraniczna i europejska, postrzeganie Polaków za granicą i obcokrajowców w Polsce.

